

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет бізнесу та права

(повне найменування факультету)

Кафедра підприємництва, торгівлі та логістики

(повна найменування кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ
СЛУЖБІ В УКРАЇНІ

спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

(цифра і назва спеціальності)

освітня програма «Публічне управління та адміністрування»

(назва освітньої програми)

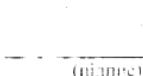
Виконав: здобувач вищої освіти
Групи ПУАмз-21
Хованець Павло Любомирович

(підпис)

Керівник:
д.е.н., професор
Вахович Ірина Михайлівна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
« »   2024 р.
д.е.н., професор
Гарант освітньої програми:
Вахович Ірина Михайлівна

(підпис)

Луцьк – 2024 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра підприємництва, торгівлі та логістики

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 28 Публічне управління та адміністрування

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

Освітня програма: Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

«__» _____ 202__ р.

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Хованець Павло Любомирович

прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема кваліфікаційної роботи: Забезпечення протидії корупції у публічній службі в Україні

Керівник роботи: д.е.н., професор Захович І.М.

затверджені наказом закладу вищої освіти від «30» грудня 2023 р. № 507/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «__» _____ 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: наукові статті, матеріали міжнародних конференцій, навчальні посібники з питань розвитку та підприємництва, дані Державної служби статистики України.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

ВСТУП.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА

ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ. РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД НОРМАТИВНО-

ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ. ШЛЯХИ

УДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. ВИСНОВКИ. ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

ПОСИЛАНЬ.

5. Перелік графічного матеріалу:

1. Темі і ідентифікації автора роботи

2. Мета та завдання дослідження

3. Вступ, актуальність проблеми

4. Теоретичні аспекти корупції

5. Сучасний стан державної політики по протидії корупції

6. Міжнародний досвід забезпечення протидії корупції

7. Шляхи удосконалення в умовах воєнного стану

8. Висновки до роботи

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>Теоретичний розділ</i>	<i>Вахович І.М.</i>		
<i>Аналітичний розділ</i>	<i>Вахович І.М.</i>		
<i>Проектний розділ</i>	<i>Вахович І.М.</i>		
<i>Нормоконтроль</i>	<i>Хомяк Н.В.</i>		

7. Дата видачі завдання 23 вересня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Обиритування теми</i>	<i>до 23.09.2023</i>	
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 28.10.2023</i>	
3.	<i>Теоретичний розділ</i>	<i>до 07.03.2024</i>	
4.	<i>Аналітичний розділ</i>	<i>до 30.05.2024</i>	
5.	<i>Проектний розділ</i>	<i>до 03.09.2024</i>	
6.	<i>Висновки</i>	<i>до 01.10.2024</i>	
7.	<i>Формування переліку джерел посилань</i>	<i>до 08.10.2024</i>	
8.	<i>Формування додатків</i>	<i>до 15.10.2024</i>	
9.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 22.10.2024</i>	
10.	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 01.11.2024</i>	
11.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 15.11.2024</i>	
12.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту</i>	<i>до 03.12.2024</i>	

Здобувач вищої освіти

Хованець П.Л.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

Вахович І.М.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Хованець П.Л. Забезпечення протидії корупції у публічній службі в Україні. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОП «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2024.

Кваліфікаційна робота магістра складається з вступу, трьох розділів, висновків, переліку джерел посилань.

Магістерська робота присвячена актуальній проблемі протидії корупції у публічній службі в Україні, особливо в умовах воєнного стану. У роботі досліджено теоретичні аспекти корупції, її соціальні, економічні, правові й політичні наслідки. Особлива увага приділяється сучасному стану нормативно-правового регулювання в цій сфері, зокрема аналізу антикорупційного законодавства та діяльності спеціально уповноважених органів, таких як Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Національне агентство з питань запобігання корупції.

У роботі проведено ґрунтовний аналіз міжнародного досвіду запобігання корупції, який може бути адаптований до українського контексту. Запропоновано шляхи реформування державної політики, включаючи підвищення прозорості та підзвітності публічних службовців, посилення контролю за розподілом ресурсів та розробку ефективних механізмів взаємодії з громадськістю та міжнародними організаціями.

Ключові слова: корупція, публічна служба, антикорупційна політика, воєнний стан, нормативно-правове регулювання, міжнародний досвід, публічна влада.

ANOTATION

Khovanets P. Ensuring Anti-Corruption Measures in Public Service in Ukraine. Manuscript

Master's qualification thesis of the Educational Program "Public Management and Administration" in specialty 281 Public Management and Administration. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2024.

The master's qualification thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, and a list of references.

The thesis addresses the pressing issue of combating corruption in public service in Ukraine, particularly under martial law conditions. The study thoroughly examines the theoretical aspects of corruption, including its social, economic, legal, and political consequences. Special attention is given to the current state of regulatory and legal frameworks in this area, particularly the analysis of anti-corruption legislation and the activities of specialized bodies such as the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office, and the National Agency on Corruption Prevention.

A comprehensive analysis of international anti-corruption practices, which could be adapted to the Ukrainian context, is provided. The thesis proposes ways to reform state policies, including increasing transparency and accountability of public officials, strengthening control over resource allocation, and developing effective mechanisms for interaction with civil society and international organizations.

Keywords: corruption, public service, anti-corruption policy, martial law, regulatory framework, international experience, public administration.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ	10
1.1. Поняття, ознаки та причини корупції у публічній службі	10
1.2. Характерні риси та форми проявів корупції у публічній службі	14
1.3. Нормативно-правове регулювання запобігання корупції у публічній службі	20
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	24
2.1. Організаційно-правові засади механізму протидії корупції у публічній службі	24
2.2. Повноваження спеціально уповноважених державних органів у сфері протидії корупції	28
2.3. Оцінка стану та ефективності державної системи протидії корупції у публічній службі	36
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	45
3.1. Міжнародний досвід протидії корупції у публічній службі	45
3.2. Напрями вдосконалення державної системи протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні	51
3.3. Реформа органів державної влади в процесі реалізації державної антикорупційної політики в умовах воєнного стану в Україні	56
ВИСНОВКИ	63
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ	65

ВСТУП

Обґрунтування актуальності вибору теми роботи. Розбудова європейської правової держави та українського громадянського суспільства потребує усунення негативних соціальних факторів. «Корупція – одна з найактуальніших соціальних проблем сучасності, вирішення якої надзвичайно важливе, адже це явище перешкоджає демократичним змінам, послаблює важливі реформаторські ініціативи, змінює характер суспільного контролю за діяльністю органів публічної влади, завдає значної шкоди та сприяє формуванню негативного іміджу України в міжнародних відносинах» [7]. Визначення та комплексне вивчення теоретичних і прикладних питань протидії корупції створюють основу для поглибленого розуміння правових норм та формування негативного ставлення до проявів корупції.

Стан вивченості проблеми. Варто розуміти та усвідомлювати, що корупцію неможливо викоринити та знищити. Найважливішим шляхом боротьби з цим негативним явищем є обмеження його масштабів, а також зменшення впливу корупції на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси. Тому необхідно визначити та вирішити конкретні організаційно-правові завдання щодо протидії корупції. Різноманітні аспекти дослідження та шляхи вирішення цієї проблеми розглянуто та описано в наукових працях В. Авер'янової, О. Андрійко, О. Бандурки, О. та В. Авер'янової. Бітяка, Д. Бахрача, А. Гайдука, В. Гаращука, В. Гіжевського, І. Голосніченко, Р. Калюжного, М. Камлик, С. Ківалової, З. Кісіль, В. Колпакової, А. Комзюка, В. Марчука, М. Мельника, Є. Невмержицького, О. Негодченка, О. Остапенка, С. Рогульського, Ю. В. Тихомирова, М. Хавронюка.

Однак в цих працях не було висвітлено питання протидії корупції в органах публічної влади під час воєнного стану, тому це питання потребує подальшого дослідження.

Метою роботи є ознайомлення з теоретичними та практичними питаннями, пов'язаними з організаційно-правовими аспектами протидії корупції, а також аналізом та визначенням шляхів удосконалення системи протидії корупції під час дії воєнного стану в Україні.

Для досягнення мети визначено такі завдання:

- продемонструвати поняття, ознаки та причини корупції в органах публічного управління;
- охарактеризувати особливості та прояви корупції в публічній службі;
- проаналізувати норми та правові положення щодо протидії корупції в публічній службі;
- проаналізувати організаційно-правові засади антикорупційних механізмів у державному секторі;
- охарактеризувати повноваження спеціально уповноважених державних органів у сфері протидії корупції;
- оцінити стан та ефективність національної системи протидії корупції у публічній службі;
- описати міжнародний досвід боротьби з корупцією в органах публічної влади;
- дослідити шляхи удосконалення системи протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні;
- проаналізувати реформування органів державної влади у сфері реалізації державної антикорупційної політики в умовах воєнного стану в Україні.

Об'єктом дослідження є нормативно-правове забезпечення протидії корупції у публічній службі.

Предметом дослідження є теоретико-правові засади визначення шляхів протидії корупції у публічній службі.

Методи дослідження: методологічна основа магістерської роботи представлена системою загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. За

допомогою системно-структурного та формально-логічного методів було комплексно досліджено особливості механізму протидії корупції в органах публічної влади. Формально-догматичний метод сприяв виокремленню основних проблемних аспектів та недоліків в межах розглянутого питання. Порівняльно-правовий метод дав змогу узагальнити зарубіжний досвід для окреслення перспектив його адаптації у національне антикорупційне законодавство. Методи моделювання та прогнозування стали у нагоді під час розробки та формулювання відповідних напрямків удосконалення законодавства України. Також в процесі дослідження використано методи аналізу та синтезу, які сприяли виявленню теоретичних підходів вчених в межах питання.

З врахуванням використання вищевказаних методів дослідження – всебічно проаналізовано поставлені завдання та одержано достовірні результати теоретичного і практичного спрямування, які дозволили сформулювати обґрунтовані висновки та рекомендації.

Інформаційною базою дослідження слугують наукові статті, матеріали всеукраїнських та міжнародних науково-практичних (інтернет) конференцій, навчально-методична література, статистичні дані Державної служби статистики України, Національне агентство з питань запобігання корупції.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ

1.1. Поняття, ознаки та причини корупції у публічній службі

Корупція в органах публічної влади є одним із найбільших викликів для сучасних суспільств. Вона не лише підриває довіру громадян до державних інституцій, але й гальмує соціальний, економічний та політичний розвиток. Проблема корупції виходить за межі індивідуальних злочинів чи етичних порушень – це системне явище, яке здатне деформувати основи демократії та верховенства права.

Негативний вплив корупції проявляється у зниженні якості державного управління, нераціональному використанні ресурсів та посиленні соціальної нерівності. В умовах корумпованої влади прийняття рішень часто ґрунтується не на суспільних інтересах, а на приватній вигоді, що послаблює здатність держави ефективно реагувати на потреби своїх громадян. Подолання корупції, безперечно, є однією з найактуальніших проблем нашої країни.

«Основним змістом антикорупційної діяльності є вирішення проблеми влади та керівництва держави, а також їх безпосередня участь в організації рішучої та безкомпромісної антикорупційної боротьби» [1].

«Корупція – це явище, яке можна пояснити суб'єктивними причинами. В основному, воно проявляється тоді, коли особи, уповноважені на виконання державних функцій, свідомо займаються протиправною діяльністю, у тому числі використовують своє службове становище в приватних цілях» [2].

Згідно із Законом України «Про запобігання корупції», поняття «корупція» можна трактувати як використання публічної влади або пов'язаних з нею можливостей, спрямоване на отримання вигоди.

Корупція має різні форми: використання необґрунтованої вигоди, отримання подарунків, нецільове використання бюджетних коштів, моральне розбещення (зловживання особистим впливом) та зловживання владою чи службовим становищем.

Специфічні відмінності корупції в різних країнах полягають не в самій корупції, а в її масштабах, характері проявів і впливі на соціальні, економічні та політичні процеси.

«У юридичному розумінні корупція є комплексним поняттям, що охоплює багато взаємопов'язаних злочинних діянь (систем), які передбачають кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність» [3].

Немає сумніву, що корупція є негативним явищем для кожного суспільства, яке обмежує інвестиції та сповільнює економічне зростання. Роз'яснення причин та умов виникнення корупції є необхідною умовою формування заходів і методів протидії. У той же час слід припустити, що соціальні умови для корупції існують у кожній країні та в певних типах країн (наприклад, у країнах з перехідною економікою).

По-перше, це дозволило б відійти від досить загальноприйнятого та спрощеного підходу до розуміння корупції, по-друге, конкретизувало б конкретні завдання у сфері протидії корупції і, по-третє, визначило б дієві заходи щодо запобігання та протидії корупції.

Усе це має базуватися на чіткому розумінні: жодна соціальна, політична та економічна система не застрахована від впливу корупції. Тому ставити питання про повне викорінення корупції є недоречним. Ми маємо усвідомлювати, що у світі не існує жодної держави, де б не зустрічалась корупція у різних її проявах.

«Корупція має специфічні прояви, які дозволяють її ідентифікувати в різних сферах суспільного життя. Вона може набувати різних форм, але її ключові ознаки залишаються незмінними, незалежно від масштабу чи контексту» [4].

Ознаки корупції можуть варіюватися залежно від контексту, але їх загальний характер полягає в підриві суспільних інтересів заради особистої

вигоди. Виявлення корупції є важливим кроком у боротьбі з цим негативним явищем та забезпеченні прозорості й доброчесності державного управління.

Корупція виникає та поширюється через низку факторів, які можна умовно поділити на соціальні, економічні, політичні, правові та культурні. Її причини є багатограними та взаємопов'язаними:

1. Економічні причини:

- низький рівень заробітної плати в державному секторі. Коли доходи чиновників не відповідають рівню життя, це може стимулювати їх до пошуку додаткових нелегальних джерел прибутку;

- нерівномірний розподіл ресурсів. Висока концентрація економічних можливостей в руках окремих осіб чи груп створює передумови для монополізації влади та корупції;

- бідність і безробіття. Соціальна незахищеність сприяє підвищенню терпимості до корупції серед населення, яке може вважати хабарі єдиним способом вирішення проблем.

2. Політичні причини:

- слабкість демократичних інститутів. Недостатньо прозорі процедури прийняття рішень, слабкий парламентський контроль і відсутність реального впливу громадян на владу сприяють корупційним практикам;

- концентрація влади. Відсутність системи стримувань і протипаг створює можливість для чиновників приймати рішення на власну користь без належного нагляду;

- недостатня політична воля. Лідери держав, які не зацікавлені у боротьбі з корупцією, можуть навмисно створювати умови для її процвітання, щоб отримувати вигоду або зміцнювати свою владу.

3. Правові причини

- недосконалість законодавства. Наявність прогалин у законах, нечіткість правових норм або їх суперечливість дають можливість для маніпуляцій і уникнення відповідальності;

– слабкість судової системи. Коли суди є залежними, а правоохоронні органи легко піддаються впливу, покарання за корупційні злочини стає малоімовірним;

– відсутність контролю. Неефективні механізми аудиту, моніторингу та підзвітності створюють умови для безкарності корупційних дій.

4. Соціальні та культурні причини

– толерантність до корупції. У деяких суспільствах хабарі та «подяки» сприймаються як нормальна частина взаємодії з владою;

– низький рівень правової свідомості. Брак знань про свої права серед громадян дозволяє корупціонерам зловживати владою;

– традиції патронату та кумівства. Коли призначення на посади базується на особистих зв'язках, а не на заслугах, це створює сприятливе середовище для корупції.

5. Інституційні причини

– неефективне управління. Бюрократична система з надмірною кількістю регулювань та процедур часто стає ґрунтом для вимагання хабарів;

– закритість влади. Відсутність доступу до інформації про діяльність органів влади обмежує можливості громадян контролювати посадовців.

Таким чином, корупція у публічній службі є складним та багатограним явищем, яке негативно впливає на всі аспекти державного управління та суспільного життя. Її поняття охоплює різноманітні форми зловживання владою з метою отримання особистої вигоди, включаючи хабарництво, непотизм, клієнтелізм та маніпуляції з державними ресурсами.

Ознаки корупції, такі як зловживання службовим становищем, порушення законодавства, непрозорість діяльності та конфлікт інтересів, дозволяють ідентифікувати це явище та оцінити його масштаби. Вони свідчать про деградацію етичних норм у публічній службі та наявність системних проблем у державному управлінні.

Причини корупції мають економічний, політичний, правовий, соціальний та культурний характер. Низькі зарплати у державному секторі, слабкість

інституцій, прогалини у законодавстві, толерантність суспільства до хабарництва та традиції патронату формують сприятливе середовище для поширення корупційних практик.

Для ефективної боротьби з корупцією важливо розуміти її сутність, виявляти причини виникнення та системно впроваджувати механізми запобігання. Це включає вдосконалення законодавства, зміцнення інститутів демократії, забезпечення прозорості та підзвітності у діяльності державних органів, а також формування культури нетерпимості до корупції у суспільстві.

1.2. Характерні риси та форми проявів корупції у публічній службі

«Корупція – складне соціальне явище. Це багатосторонні вертикальні та горизонтальні зв'язки між суспільствами та державами, що визначають історичні, економічні, соціальні, політичні, правові, національно-культурні та моральні умови» [5].

Корупція у публічній службі є серйозною проблемою, яка негативно впливає на ефективність державного управління, довіру громадян до влади та економічний розвиток. Вона має певні характерні риси та форми проявів.

Характерні риси корупції у публічній службі:

1. Зловживання владою: використання посадового становища для отримання особистої вигоди, порушення законів та етичних норм.
2. Непрозорість: відсутність чітких механізмів контролю та підзвітності.
3. Конфлікт інтересів: дії службовців, які переслідують особисті або вузькогрупові інтереси на шкоду суспільним.
4. Секретність: прихованість корупційних дій, використання складних схем для уникнення виявлення.
5. Системний характер: корупція може проникати у всі рівні публічної служби, створюючи цілу мережу взаємозалежностей.

6. Ризик безкарності: часто корупціонери уникають відповідальності через слабкість правоохоронних органів або судової системи.

Корупція в органах публічної служби є одним із найбільших викликів для ефективного управління, економічного розвитку та суспільної довіри. Вона підриває основи державності, створює нерівність у доступі до послуг, а також сприяє соціальній несправедливості.

У публічній службі корупція набуває різноманітних форм, які варіюються від хабарництва до зловживання службовим становищем, протекціонізму, незаконного збагачення та маніпуляцій із державними ресурсами. Її прояви часто пов'язані з відсутністю прозорості, слабкими механізмами контролю та низьким рівнем етичної культури серед посадовців.

«Аналіз проявів корупції в органах публічної служби є необхідним для формування ефективних стратегій боротьби з нею, зміцнення верховенства права та відновлення довіри громадян до державних інституцій» [6].

До основних форм корупції належить:

1. Зловживання владою:

- використання посадового становища для отримання особистої вигоди;
- прийняття рішень, що суперечать інтересам суспільства, але вигідні окремим особам чи групам.

2. Непрозорість і закритість

- відсутність відкритого доступу до інформації про прийняті рішення, витрати державного бюджету чи призначення на посади;
- секретність у тендерних процедурах, закупівлях та інших адміністративних процесах.

3. Порушення законодавства

- ігнорування правових норм для досягнення особистої вигоди;
- нечітке або вибіркоче застосування законів.

4. Привілеї для «своїх»

- непотизм: призначення на посади близьких родичів чи друзів, незалежно від їхньої кваліфікації;

- клієнтелізм: надання преференцій або послуг особам, які надають підтримку чи вигоду чиновникам.

5. Фінансові порушення

- вимагання або отримання хабарів за виконання службових обов'язків;
- невідповідність між задекларованими доходами чиновників і їхнім реальним рівнем життя;

- нецільове використання бюджетних коштів.

6. Перешкоджання контролю

- відмова від співпраці з органами аудиту чи розслідування;
- підрив діяльності антикорупційних органів або блокування їхньої роботи.

7. Конфлікт інтересів

- прийняття рішень особою, яка має особисту зацікавленість у результатах;
- участь посадовців у бізнес-операціях, які можуть впливати на їхнє службове становище.

8. Неправомірний вплив

- тиск на підлеглих чи колег для отримання неправомірних рішень;
- лобіювання інтересів певних осіб чи компаній всупереч загальному благу.

9. Маніпуляції з державними послугами

- утруднення доступу до державних послуг без додаткової винагороди;
- створення штучних бар'єрів для громадян чи бізнесу, які можна подолати лише за допомогою хабарів.

Корупція в усіх її формах і проявах є динамічним явищем і тому може набувати інших форм, у тому числі тих, що потребують додаткового вивчення.

Ознаки корупції включають:

- заподіяння прямої шкоди інтересам держави або іншим охоронюваним законом інтересам;

- умисел на вчинення дій (пасивність), які об'єктивно завдають шкоди охоронюваним законом інтересам держави;

– особа використовує своє становище для порушення національних інтересів;

– особисті, корисливі цілі чи інші інтереси.

Важливим аспектом дослідження поняття корупції є виокремлення одного із найбільш поширених її проявів, а саме неправомірної вигоди.

Зміст поняття «неправомірна вигода» визначається двома обов'язковими ознаками, згідно з якими:

1) предметом недобросовісного набуття можуть бути лише:

– грошові кошти та інше майно;

– пільги та послуги;

– нематеріальні активи;

– будь-які інші нематеріальні або негрошові вигоди;

Отримання неправомірної вигоди слід відрізнити від отримання подарунка.

Відмінності між цими операціями полягають у наступному:

1) подарунки завжди мають матеріальну цінність, неправомірна вигода може мати і нематеріальну цінність;

2) отримання неправомірної вигоди завжди передбачає використання службового становища. Отриманню подарунку не завжди сприяє наявність володіння владними повноваженнями.

«Корупція як явище має певні негативні наслідки для країни, а саме:

– соціальні (порушення існуючого суспільного ладу та деформація суспільних відносин)» [7].

– політичний вплив корупції виявляється в тому, що вона змінює характер політичної влади, знижує рівень її легітимності на національній та міжнародній арені, порушує принципи її формування та функціонування, порушує демократичні, соціальні та державні основи влади.

«Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», корупція в Україні має такі форми» [8]:

Таблиця 1.1. – Основні форми корупції

Форми корупції	Ознаки корупції		
	Діяння	мета	суб'єкт
перша	використання службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей	Одержувати неправомірну вигоду	Особа, зазначена в статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»
друга	отримання незаконної переваги або прийняття обіцянки посади для себе чи інших	–	
третя	обіцянка/пропозиція або надання неправомірної вигоди особі, визначеній статтею 3 Закону України "Про запобігання корупції", або на її прохання іншій фізичній чи юридичній особі.	Схилити особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з службовим становищем	–

Джерело: розроблено автором на основі [2,4,5].

Як бачимо, корупція в органах публічної влади «стала системним фактором, оскільки вона проникла у всі рівні державного управління та організаційні структури, ставши частиною звичної практики на багатьох етапах ухвалення рішень і реалізації державної політики. Це явище вже не є випадковим чи окремим випадком, а перетворилося на невід'ємну частину системи управління, яке коригує або навіть визначає функціонування публічної влади» [9].

«Через корупцію змінюється головна мета політики – захист приватної власності. Корупція підриває могутність держави та викликає у громадян недовіру до політичної влади. Громадяни сприймають владу не як засіб вираження та захисту своїх інтересів, а як джерело загрози своїм правам і свободам» [10].

«Економічні наслідки корупції передбачають руйнування національної економічної системи, перешкоджання економічним реформам, порушення основних засад економічної діяльності, перешкоджання надходженню внутрішніх та зовнішніх інвестицій, ініціювання фінансових криз тощо» [11].

«Якщо говорити про вплив корупції на економічні відносини, то він особливо виражається в дискримінації суб'єктів господарювання зі сторони посадових осіб державних органів або органів місцевого самоврядування:

- 1) обмеження здійснення окремих видів підприємництва;
- 2) примушування до укладання не вигідних правочинів;
- 3) надання пільг або інших переваг перед іншими» [8].

Морально-психологічні наслідки корупції виявляються в тому, що вона є потужним чинником руйнування суспільної моралі, девальвації моральних цінностей, особистісної та суспільної психічної деформації та психічних розладів.

Найбільш небезпечним у цьому плані є масове поширення корупції, яка все більше змінює правові та моральні відносини між людьми. Поступово корупція з соціальної аномалії перетворилася на звичний спосіб вирішення життєвих проблем, норму поведінки влади та спосіб життя значної частини суспільства.

«До правових наслідків корупції належать: розширення правової бази держави та її незалежних інституцій, суттєве обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, значні порушення норм законодавства тощо. Корупція обмежує роль права як універсального регулятора суспільних відносин, перетворюючи його на засіб задоволення приватних і корпоративних інтересів» [12].

Ми маємо розуміти, що корупція в органах публічної влади не є ізольованим явищем, а тісно пов'язана з політичною та економічною системою країни. Вона часто стає інструментом політичного впливу і економічної вигоди для окремих осіб, груп або бізнес-структур, що знижує ефективність державного управління і призводить до економічних втрат.

Прояви корупції в органах публічної влади негативно впливають на економічний розвиток, правопорядок і соціальну справедливість. Вони призводять до нерівності, зниження довіри громадян до органів державної влади та посилення соціальної напруги. Більш того, корупція спотворює ринкові механізми і гальмує інвестиції, що має довготривалі негативні наслідки для

розвитку країни. В даному випадку політичне керівництво країни знаходиться в залежності від інших держав та міжнародних організацій, які знають реальну ситуацію з корупцією або корупційною діяльністю окремих керівників вищих національних органів.

1.3. Нормативно-правове регулювання запобігання корупції у публічній службі

«Запобігання корупції у публічній службі є важливою складовою ефективного функціонування державних органів і забезпечення верховенства права. Для цього в Україні, як і в багатьох інших країнах, розроблено низку нормативно-правових актів, що регулюють антикорупційну діяльність і створюють правові підстави для боротьби з корупцією» [13].

«У світі є країни з різним рівнем захисту прав і свобод людини, а також різним рівнем економічного розвитку, але жодна країна не в змозі повністю подолати прояви корупції. Деякі країни значно знизили рівень корупції шляхом запровадження додаткових антикорупційних заходів» [14].

Варто розуміти, що запобігання корупції в публічній службі є комплексним явищем, яке регулюється низкою нормативно-правових актів.

Термін «антикорупційні закони» є збірним і означає низку юридично обов'язкових заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупції на державній службі.

«До нього належать нормативно-правові акти, які мають різну юридичну силу, зокрема: закони, постанови Верховної Ради України, акти Президента та Кабінету Міністрів України, інші нормативні акти» [15].

Сутністю антикорупційного законодавства є:

- зменшення та усунення факторів корупції;
- запобігання конфліктам інтересів (особистих і професійних);

- «нормативне визначення меж етичної поведінки осіб, уповноважених на виконання завдань і функцій держави» [16];
- перетворення корупційних злочинів у збиткову та небезпечну діяльність, примус осіб чесно та сумлінно виконувати свої службові обов'язки;
- «належний нагляд за діяльністю державних установ та їх безпосередніх антикорупційних підрозділів» [17].

Фактично, антикорупційне законодавство – це сукупність нормативно-правових актів, які встановлюють правові, організаційні та інституційні засади для боротьби з корупцією в державі. Метою антикорупційного законодавства є створення ефективної системи запобігання, виявлення та покарання корупційних правопорушень, а також забезпечення прозорості, підзвітності та доброчесності органів публічної влади.

Основними характеристиками антикорупційного законодавства є:

1. Антикорупційне законодавство визначає, що є корупцією та які дії вважаються корупційними правопорушеннями. Зазвичай це включає хабарництво, зловживання службовим становищем, незаконне збагачення, протекціонізм, конфлікти інтересів, маніпулювання державними ресурсами тощо.
2. Законодавство встановлює обов'язкові процедури для запобігання корупції, такі як декларування доходів і витрат публічних осіб, перевірка на конфлікти інтересів, обмеження на прийняття подарунків, а також вимоги щодо етики та доброчесності службовців.
3. Антикорупційне законодавство передбачає створення спеціальних органів, які займаються боротьбою з корупцією. Наприклад, в Україні такими органами є Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національна агентств з питань запобігання корупції (НАЗК), що мають повноваження розслідувати та притягувати до відповідальності осіб, винних у корупційних правопорушеннях.
4. Антикорупційне законодавство покликане забезпечити прозорість діяльності публічних службовців і державних органів через механізми доступу

до інформації, публічні звіти, використання електронних декларацій та відкриті тендери.

5. Законодавство визначає відповідальність за вчинення корупційних правопорушень, зокрема кримінальну, адміністративну або дисциплінарну відповідальність. Санкції можуть включати штрафи, позбавлення волі, заборону обіймати державні посади тощо.

6. Антикорупційне законодавство також включає норми, що регулюють співпрацю з міжнародними організаціями та іншими країнами в боротьбі з корупцією. Це може включати механізми обміну інформацією, спільні розслідування та екстрадицію осіб, які вчиняють корупційні злочини.

«При розробці антикорупційної політики в Україні важливо визначити стратегію, тактику та конкретні заходи антикорупційної діяльності. Тому основою цієї політики є розробка, прийняття та удосконалення антикорупційного законодавства» [17].

Підсумовуючи, під антикорупційним законодавством слід розуміти проекти законів та інших нормативно-правових актів, які встановлюють окремі правові положення щодо запобігання корупції, виявлення та усунення проявів корупції, визначення ознак та відповідальності за корупційні злочини, регулювання корупційних діянь. «Нормативно-правове регулювання запобігання корупції в публічній службі є комплексним і багатогранним. Воно охоплює законодавчі акти, які визначають правила етики, декларування майна та доходів, а також організують діяльність антикорупційних органів. Водночас, ефективність цих заходів залежить від їх реалізації на практиці, зміцнення інститутів контролю та активного громадського нагляду» [18].

«Таким чином, з історичної точки зору Україна створила власну систему національної безпеки, оприлюднила загальновизнані норми міжнародного права, дала змогу країні утвердити власну європейську ідентичність і розпочала складний процес трансформації свого суспільства та системи національної безпеки» [19].

Події в Україні останніх років показали, що корупція становить загрозу національній безпеці України. У цьому контексті повільний прогрес у боротьбі з корупцією в Україні є основною перешкодою для національного розвитку України.

Підумовуючи, варто зазначити, що у розділі було розглянуто основні теоретичні підходи до протидії корупції в органах публічної служби, що дозволяє виявити ключові механізми, стратегії та інструменти боротьби з корупційними проявами. Протидія корупції в публічній службі є важливим елементом функціонування державних інститутів і забезпечення ефективного управління.

Зокрема, було відзначено, що корупція є складним і багатогранним явищем, яке вимагає комплексного підходу до своєї профілактики та боротьби. Теоретичні аспекти протидії корупції включають в себе розуміння корупції як соціального і правового феномену, що охоплює різноманітні форми та прояви, від хабарництва до зловживання службовим становищем.

Особливу увагу було приділено ролі антикорупційного законодавства, а також важливості створення прозорих процедур і механізмів для перевірки діяльності публічних службовців. Водночас, ключовим моментом є формування і підтримка етичних стандартів у публічній службі, що дозволяє забезпечити високий рівень довіри громадян до державних органів.

Протидія корупції не може бути ефективною без активного залучення громадянського суспільства та міжнародної співпраці. Дієвість антикорупційної політики значною мірою залежить від готовності органів влади до реальних змін, які сприяють розвитку культури нетерпимості до корупції на всіх рівнях управлінської діяльності.

Таким чином, теоретичні аспекти протидії корупції в публічній службі обґрунтовують необхідність комплексного і багатопланового підходу до розв'язання цієї проблеми, включаючи законодавчі ініціативи, адміністративні реформи та зміцнення інституційних механізмів контролю та відповідальності.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Організаційно-правові засади механізму протидії корупції у публічній службі

Механізм протидії корупції у публічній службі є системою взаємопов'язаних заходів, інструментів та організацій, спрямованих на запобігання корупційним правопорушенням та забезпечення ефективного контролю за діяльністю органів публічної влади. Такий механізм має бути багатогранним і включати як превентивні, так і репресивні заходи, які здатні вплинути на всі рівні публічної служби.

Механізм протидії корупції у публічній службі репрезентує комплексну систему правових, організаційних та методологічних засобів, спрямованих на зниження корупційної активності через попередження, виявлення, припинення та мінімізацію наслідків корупційних дій. Основу цього механізму становить нормативно-правове регулювання, яке включає законодавство щодо заборонених корупційних практик, встановлення покарань за порушення, а також регулювання діяльності контролюючих органів.

«Інституційна структура цього механізму включає різні органи, які мають визначені повноваження для боротьби з корупційними діяннями» [19]. «Ці органи не лише забезпечують безпосереднє дотримання антикорупційного законодавства, але й здійснюють координацію та взаємодію між державними та недержавними установами» [20]. «Важливою частиною їх роботи є впровадження чітких процедур управління, що сприяють прозорості, відповідальності та ефективності в боротьбі з корупцією, а також активна взаємодія з громадськістю та медійними організаціями, яка залучає широкі верстви населення до контролю за діяльністю публічних службовців» [21].

«Наукове дослідження корупції включає різні методи та підходи, застосовувані науковцями для аналізу причин та умов її існування. Відомий вчений О.О. Акімов виділяє кілька категорій причин розвитку корупції, включаючи політичні, економічні, правові, організаційно-управлінські та соціально-психологічні аспекти» [24]. Ці категорії охоплюють від замкнутості системи управління та недостатність антикорупційних ініціатив на державному рівні до непрозорості економічних процесів і відносно низького достатку державних службовців. Розуміння корупції як складного багатогранного явища, що залежить від багатьох змінних і контекстів, важливе для ефективного планування антикорупційних заходів. Це вимагає інтеграції різних дисциплінарних підходів у дослідженні та формуванні політики для досягнення розуміння та вирішення проблеми корупції, що впливає на вибір методів боротьби та превенції цього явища.

«Інструменти контролю та нагляду в механізмі протидії корупції відіграють ключову роль у забезпеченні правильності виконання державних функцій та дотриманні законності» [25]. «Системи внутрішнього контролю дозволяють організаціям перевіряти власні операції, ідентифікувати потенційні зловживання або недоліки в управлінні та виправляти їх перед тим, як вони перетворяться на серйозні проблеми. Ці системи включають регулярні аудити, періодичні перевірки та оцінки відповідності законодавству та внутрішнім політикам» [26].

Внутрішні розслідування також є важливою частиною інструментарію контролю. Вони активізуються, коли існують підозри про корупційні дії або коли стандартні процедури внутрішнього контролю виявляють можливі порушення. Ці розслідування мають бути ретельними, незалежними і здійснюватися відповідно до чітко встановлених процедур, щоб гарантувати справедливість і об'єктивність висновків.

Зовнішній нагляд забезпечується через діяльність медійних організацій та громадськості, які служать як додатковий шар контролю за діями уряду та інших публічних інституцій. Медіа та громадські організації можуть проводити незалежні розслідування, публікувати звіти про виявлені порушення та

притягувати увагу до випадків корупції, що збільшує тиск на офіційних осіб діяти відповідно до закону. Ефективність цих зовнішніх інструментів контролю сильно залежить від їх здатності до збору, аналізу та розповсюдження інформації, а також від відкритості уряду та готовності надавати інформацію.

Усі ці інструменти – внутрішні та зовнішні – критично залежать від прозорості та доступності інформації. Без забезпечення вільного доступу до інформації, громадяни та медіа не зможуть ефективно виконувати свою роль у виявленні та протидії корупції, що може призвести до зменшення довіри до уряду та його інституцій. Відповідно, для успішної роботи механізмів контролю та нагляду вкрай важлива прозорість урядових дій та легкий доступ до публічної інформації.

«Антикорупційна політика є невід’ємною частиною механізму протидії корупції та має на меті створення загальної стратегії та культури нульової толерантності до корупції. Вона передбачає розробку та впровадження етичних кодексів, політик чесності та прозорості, а також організацію навчальних програм для державних службовців» [27]. Важливою частиною антикорупційної політики є стимулювання та мотивація державних службовців до дотримання високих стандартів етичної поведінки. Ці заходи сприяють підвищенню загального рівня довіри громадськості до публічної служби та її ефективності.

«В органах публічної влади можливо виділити як загальні, так і специфічні напрямки антикорупційної діяльності. Загальні заходи охоплюють ініціативи, які реалізуються у всіх секторах, включно з місцевими органами влади, і включають наступні дії» [28]:

- розвиток активної громадської позиції щодо антикорупції, метою якої є залучення місцевої громади до активної боротьби з корупцією і встановлення дієвих засобів зворотного зв’язку між державними службовцями і громадою;

- «оновлення антикорупційного законодавства відповідно до міжнародних норм і стандартів. Україна, приєднуючись до міжнародного антикорупційного руху та ратифікуючи ряд міжнародних правових документів, має на меті перехід від репресивних до превентивних методів боротьби з корупцією» [29];

– підвищення правової обізнаності громадян і виховання їх моральної нетерпимості до корупції.

«Специфічні напрями, які є особливо важливими для місцевого самоврядування, включають» [30]:

– перенесення виплати зарплати посадових осіб місцевого самоврядування до приватного сектору в рамках державної реформи, щоб уникнути можливості незаконного збагачення;

– забезпечення прозорості та відкритості діяльності органів місцевого самоврядування. Це включає впровадження заходів для виключення можливості прийняття необґрунтованих рішень, а також інформування громадськості про проведену роботу;

– підвищення авторитету місцевого самоврядування через активне спілкування з громадськістю;

– «розробка та впровадження місцевих антикорупційних програм і створення ефективної системи контролю за їх виконанням» [31].

Загалом, формування національної антикорупційної політики в Україні вимагає комплексного підходу, що включає інституційні, організаційні, правові та адміністративні аспекти державного управління. «Через різноманітність сучасних теоретичних підходів, наука державного управління постійно шукає оптимальні шляхи для розробки ефективної концепції національної антикорупційної політики» [32].

Підсумовуючи, «організаційно-правові засади механізму протидії корупції у публічній службі формують основу для систематичної та ефективної боротьби з корупцією» [33]. «Цей процес досягається через ретельне правове регулювання, розбудову відповідних інституцій, впровадження ефективних процесів та процедур, а також активне залучення громадськості та медіа в процес контролю та нагляду» [34].

Механізм протидії корупції у публічній службі має бути комплексним, багатогранним і системним. Він повинен включати ефективне нормативно-правове регулювання, функціонування антикорупційних органів, забезпечення

прозорості і підзвітності, активне залучення громадськості, а також відповідальність за порушення антикорупційних норм. Лише за умови належної реалізації всіх елементів цього механізму можна досягти значних результатів у боротьбі з корупцією в органах публічної влади.

2.2. Повноваження спеціально уповноважених державних органів у сфері протидії корупції

«У рамках боротьби з корупцією в Україні ключову роль відіграють спеціалізовані органи, що мають чітко визначені повноваження та обов'язки» [36]. «Ці органи забезпечують комплексний підхід до виявлення, розслідування та запобігання корупції на всіх рівнях державного управління» [35].

В нашій державі створено ряд спеціально уповноважених органів, які виконують функції запобігання, виявлення та розслідування корупційних правопорушень, а також здійснюють контроль за діяльністю органів публічної влади. Ці органи мають різні повноваження, але їх об'єднує мета – забезпечення доброчесності та прозорості у публічній службі.

«Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) має широкий спектр повноважень, що включають розробку антикорупційних політик, контроль за декларуванням доходів державних службовців та моніторинг виконання антикорупційних програм» [36]. «НАЗК також відповідає за створення анонімних каналів зв'язку для громадян, які бажають повідомити про корупцію, забезпечуючи їх конфіденційність та захист від можливого переслідування» [37].

«Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) зосереджено на розслідуванні високорівневих корупційних злочинів, здійснюючи оперативно-розшукову діяльність та підготовку матеріалів для судового переслідування. Основна місія НАБУ – боротьба з так званими «VIP-корупціонерами», до яких

належать високопосадовці, міністри, судді, прокурори та інші ключові урядові посади» [38].

У таблиці 2.1 подано показники діяльності НАБУ.

Таблиця 2.1. – Показники діяльності НАБУ

Показник	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	2024р., I півріччя
Кількість зареєстрованих заяв і повідомлень про злочини	792	633	456	641	323
Кількість осіб, яким повідомлено про підозру	201	124	187	290	166
Кількість осіб, щодо яких складено обвинувальні акти	106	129	129	233	131
Кількість осіб, щодо яких набрав законної сили обвинувальний вирок суду	12	32	36	64	36
Кількість осіб, щодо яких набрав законної сили виправдувальний вирок суду	0	1	7	4	0
Кошторис, млн грн станом на 31.12 попереднього року	919,1	1099,3	1226,0	1261,9	1906,7*
Аналіз виконання кошторису на кінець року	889,6	996,0	1181,1	1192,0	608,8
% виконання кошторису	96,8	90,6	96,3	94,5	31,9

Примітка. * - за рік

Джерело: побудовано на основі [69]

З таблиці 2.1 можна зробити висновок, що в Україні зросла кількість заяв до НАБУ у 2023 році проти 2021 року. Аналогічна тенденція до зростання спостерігається щодо кількості осіб, які повідомлено про підозру, складено обвинувальні акти, набрали законної сили обвинувальні вироки суду. Кошторис НАБУ у 2024 році зріс проти 2023 року, а аналіз виконання засвідчує, що кошторис у 2020 році виконано на 96,8 %, у 2021 році на 90,6 %, у 2022 році на 96,3 %, у 2023 році на 94,5 %, у 2024 році на 32 %.

У таблиці 2.2 вказано розміри збитків та внутрішній аудит НАБУ.

Таблиця 2.2. – Збитки та внутрішній аудит НАБУ

Показник	2020р., I півріччя	2021р., I півріччя	2022р., I півріччя	2023р., I півріччя	2024р., I півріччя
1	2	3	4	5	6
Загальний розмір збитків і шкоди, завданих злочинами, віднесеними законом до підслідності НАБУ (станом на кінець звітного періоду, млн. грн)	689,7	1112,9	748	919,4	209,3

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6
Звернень і запитів до НАБУ та міжнародного співробітництва	12357	8222	5142	7737	9369
Заяви, звернення, повідомлення про кримінальні правопорушення від юридичних осіб, державних органів та громадських організацій	450	374	628	692	825
Звернення громадян до кол-центру	8480	3759	1851	3850	3596
Кількість надісланих запитів в рамках міжнародно-правової допомоги	148	116	71	169	109
Кількість направлених подань про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню кримінального корупційного правопорушення	12	5	9	11	7
Надійшло звернень та скарг на дії працівників НАБУ	219	280	89	157	143
Кількість проведених УВК перевірок на добросовісність та кількість негативних результатів	4/1	4/1	3/1	4/0	3/0
Кількість проведених УВК службових розслідувань	8	4	4	16	10
Кількість працівників НАБУ, яких було притягнуто до відповідальності	5	0	0	4	5
Дисциплінарне стягнення звільнення	1	-	-	1	-
Дисциплінарне стягнення догана	1	-	-	-	3
Дисциплінарне стягнення зауваження	3	-	-	3	1
Дисциплінарне стягнення усне зауваження	-	-	-	-	1
Дисциплінарне стягнення попередження про неповну службову відповідність	-	-	-	-	-
Фактична чисельність працівників НАБУ, чол	653	661	656	656	651

Джерело: побудовано на основі [69]

З даних таблиці 2.2 можна зробит висновок, що зменшилися у 1 півріччі 2024 року проти 1 півріччя 2020 року такі показники, як загальний розмір збитків і шкоди, завданих злочинами, віднесеними законом до підслідності НАБУ; звернень і запитів до НАБУ та міжнародного співробітництва; звернення громадян до кол-центру; кількість надісланих запитів в рамках міжнародно-правової допомоги; кількість направлених подань про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню кримінального корупційного правопорушення; надійшло звернень та скарг на дії працівників НАБУ; кількість проведених УВК перевірок

на добросесність та кількість негативних результатів; дисциплінарне стягнення зауваження; фактична чисельність працівників НАБУ.

«Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) як самостійний структурний підрозділ Генеральної прокуратури України відіграє вирішальну роль у нагляді за розслідуваннями, які проводить НАБУ, а також у підтримці державного обвинувачення у корупційних справах. САП забезпечує представництво інтересів держави у судах щодо злочинів, пов'язаних з корупцією» [20].

Державне бюро розслідувань (ДБР) займається розслідуванням корупційних злочинів, що не входять у компетенцію НАБУ, а також розслідує злочини, вчинені правоохоронцями. ДБР також має право проводити досудове розслідування щодо корупційних правопорушень, вчинених працівниками НАБУ та САП.

Вищий антикорупційний суд України фокусується на розгляді справ високопосадовців, які розслідує Національне антикорупційне бюро (НАБУ). Створення цього суду стало критичною вимогою Міжнародного валютного фонду для продовження фінансової підтримки України. «Судді цього суду були обрані на відкритому конкурсі з участю міжнародних експертів. Вищий антикорупційний суд почав свою роботу 5 вересня 2019 року, однак наразі жоден вирок за обвинуваченнями «топ-корупціонерів» не був винесений» [39].

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА) відповідає за виявлення та управління активами з корупційним походженням. АРМА діє виключно на підставі судових рішень, інформація про активи зберігається у спеціальному відкритому реєстрі, який веде агентство. Агентство займається не лише розшуком активів, але й їхньою конфіскацією та продажем через публічні торги.

Служба безпеки України (СБУ) має підрозділ, що спеціалізується на боротьбі з корупцією та організованою злочинністю. СБУ володіє повноваженнями отримувати від фінансових установ інформацію про операції та

рахунки осіб, організовує та координує оперативно-розшукові заходи щодо виявлення корумпованих посадовців, а також співпрацює з прокуратурою у розслідуванні корупційних зловживань.

Структура СБУ подана на рисунку 2.1. На 24 березня 2024 року розпочато 3088 кримінальних проваджень, у тому числі 2535 за державною зрадою, 77 за диверсією, 476 за передачу інформації про ЗСУ. 2533 особам повідомлено про підозру щодо державної зради (2168), диверсії (52), 313 (передачі інформації про ЗСУ). Винесено 499 обвинувальних вироків суду, з них 384 у державній зраді, 8 у диверсії, 107 у передачі інформації про ЗСУ.

Рисунок 2.1. Структура СБУ

Джерело: побудовано на основі [70]

У таблиці 2.3 наведемо інформацію про запити до СБУ.

Таблиця 2.3. – Запити про інформацію до СБУ

Показник	2020	2021	2023, 1 півріччі	2024, 1 півріччі
1	2	3	4	5
Надійшло запитів на інформацію	1385	1615	463	647
В т.ч. індивідуальних	1363	1566	459	633
колективних,	22	49	4	14
Надійшло електронною поштою	1051	1139	347	525
Надійшло поштою	301	468	112	118
На особистому прийомі	26	0	4	4
Телефоном	7	8	-	-
Надано запитів фізичними особами	798	1147	378	582

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5
Надано запитів юридичними особами	537	413	53	56
Надано запитів об'єднанням громадян без статусу юридичної особи	50	55	32	9

Джерело: побудовано на основі [70]

З даних таблиці 2.3 можна зробити висновок, що кількість запитів про інформацію до СБУ зросла у 2021 році проти 2020 року та у 1 півріччі 2024 проти 1 півріччя 2023 року.

Національна рада з питань антикорупційної політики при Президентіві України створена в 2014 році як консультативно-дорадчий орган. Рада займається підготовкою пропозицій до антикорупційної стратегії та аналізом стану боротьби з корупцією в країні. Її засідання проводяться кожні два місяці, де розглядаються пропозиції щодо вдосконалення антикорупційного законодавства і координації роботи антикорупційних органів. В Раду входять представники міжнародних і вітчизняних неурядових організацій, що працюють у сфері боротьби з корупцією. Станом на 2024 рік орган фактично припинив своє функціонування.

Як бачимо, кожен з цих органів відіграє спеціалізовану роль у загальній системі антикорупційної діяльності України, забезпечуючи різні аспекти боротьби з корупцією – від превенції та контролю до розслідування та переслідування.

«Взаємодія між різними антикорупційними органами в Україні є важливою умовою для ефективної боротьби з корупцією, оскільки вона дозволяє використовувати ресурси й повноваження кожної установи найбільш оптимально» [41]. Зокрема, Служба безпеки України (СБУ) та Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) об'єднують зусилля в розслідуванні корупційних злочинів, де СБУ відповідає за оперативну роботу, а НАБУ – за розслідування правопорушень, скоєних посадовцями. Наявність доступу до фінансових операцій і можливість проведення оперативних заходів дозволяють

СБУ виявляти й попереджати корупційні прояви. НАБУ, у свою чергу, займається детальним розслідуванням цих справ, що сприяє збору доказів і подальшому притягненню корупціонерів до відповідальності.

Національна рада з питань антикорупційної політики, створена при Президентові України, виконує роль координаційного органу, розробляючи стратегії та рекомендації для всіх антикорупційних структур. «Рада займається підготовкою пропозицій щодо змін у законодавстві, що дозволяє узгоджувати антикорупційні ініціативи на національному рівні та забезпечувати цілісність підходів до боротьби з корупцією» [42].

Існує також співпраця з міжнародними організаціями, такими як Інтерпол, Європол, а також з антикорупційними органами інших країн. «Це дозволяє українським установам отримувати доступ до передового досвіду та допомагає виявляти корупційні схеми, що мають міжнародний характер» [43]. «Наприклад, НАБУ співпрацює з Федеральним бюро розслідувань США та Антикорупційним офісом ООН, що забезпечує обмін інформацією і сприяє розслідуванню випадків, пов'язаних із транснаціональними злочинами» [44].

Незважаючи на потенціал для ефективної взаємодії, антикорупційна система України стикається з певними проблемами. Політичний вплив на антикорупційні органи, конфлікти між відомствами та дублювання функцій іноді обмежують ефективність їхньої роботи. У більшості країн, де активно борються з корупцією, існує ціла система спеціально уповноважених органів, що мають чітко визначені завдання та повноваження. Зазвичай такі органи можна поділити на превентивні (які запобігають корупційним проявам), правоохоронні (що займаються розслідуванням і притягненням до відповідальності) та аналітичні структури, які здійснюють моніторинг і надають рекомендації для покращення антикорупційної політики.

На прикладі країн, таких як США, Великобританія, та держав Європейського Союзу, можна побачити, що ефективність антикорупційних органів залежить від декількох ключових факторів. По-перше, незалежність органів від політичного впливу є основою для ефективної діяльності, оскільки

лише в таких умовах вони можуть проводити неупереджені розслідування. По-друге, прозорість їхньої роботи сприяє підвищенню рівня довіри з боку суспільства. По-третє, належне фінансування забезпечує можливість проводити повноцінні розслідування та здійснювати контроль за виконанням антикорупційних заходів. Крім того, у міжнародній практиці поширеним є використання спеціалізованих органів, які зосереджені виключно на протидії корупції. «Наприклад, Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству спеціалізується на боротьбі з шахрайством та зловживаннями у використанні коштів з бюджету Європейського Союзу» [44].

Подальше вдосконалення механізмів співпраці та підвищення прозорості роботи антикорупційних органів є критично важливим для досягнення стійких результатів у боротьбі з корупцією. Ефективність антикорупційної діяльності залежить від узгодженості дій усіх залучених структур і їхньої здатності адаптуватися до нових викликів і схем корупційної діяльності. «Наприклад, вдосконалення системи обміну інформацією та створення єдиної бази даних, до якої матимуть доступ усі антикорупційні органи, могли б значно прискорити процес розслідування та знизити ризик дублювання функцій» [44].

«Важливим елементом у розвитку антикорупційної системи є розширення механізмів громадського контролю та підвищення довіри суспільства до діяльності цих органів» [45]. «Регулярне публікування звітів про діяльність, надання детальної інформації про результати розслідувань і відкритий діалог із громадськістю можуть підвищити прозорість роботи антикорупційних структур» [46]. «Це не тільки сприятиме зміцненню суспільної довіри, але й виступатиме як ефективний засіб запобігання корупції, створюючи певні стримуючі фактори для корумпованих посадовців» [47].

Забезпечення фінансової незалежності антикорупційних органів також є важливим аспектом, що сприяє їхній ефективності. «Органи, які менше залежать від державного бюджету та впливу політичних структур, мають більше можливостей діяти неупереджено, зосереджуючи всі ресурси на виконанні своїх завдань» [48].

Як бачимо, спеціально уповноважені органи протидії корупції виконують різноманітні функції, від запобігання до розслідування корупційних правопорушень. Їх діяльність є важливою складовою в боротьбі з корупцією, адже тільки через скоординовану роботу різних державних інститутів можна забезпечити ефективність антикорупційної політики та досягти значних результатів у створенні чесної та прозорої системи публічної служби.

«Таким чином, для досягнення довготривалих результатів у протидії корупції Україна потребує подальшого зміцнення антикорупційної системи, що базується на незалежності, прозорості та скоординованості дій усіх органів» [50]. Цей комплексний підхід дозволить не лише підвищити ефективність розслідувань корупційних правопорушень, а й сприятиме формуванню культури нетерпимості до корупції в українському суспільстві.

2.3. Оцінка стану та ефективності державної системи протидії корупції у публічній службі

Протидія корупції у публічній службі є однією з найважливіших складових діяльності держави для забезпечення її стабільності, ефективності та довіри з боку громадян. Оцінка стану та ефективності цієї системи дозволяє виявити проблеми в існуючих механізмах і розробити стратегії для покращення ситуації.

«Державна система протидії корупції у публічній службі є комплексною мережею, яка охоплює правові норми, інституційні механізми, а також взаємодію між різними органами державної влади та громадськістю. Ця система спрямована на запобігання, виявлення та реагування на корупційні дії в урядових структурах. Її ефективність залежить від цілого ряду факторів, включно з законодавчою базою, інституційною спроможністю та активністю громадськості» [51].

«Оцінка державної системи протидії корупції у публічній службі вимагає всебічного аналізу та зрозуміння її структури та механізмів. Ця система включає

в себе правові норми, інституційні заходи, а також співпрацю між різними державними органами та громадськістю» [52]. Її мета полягає в запобіганні, ідентифікації та реагуванні на корупційні прояви в рамках державного апарату. Дієвість державної системи протидії корупції в публічній службі може значно варіюватися в залежності від цілої низки факторів, які визначають її структурну та функціональну цілісність.

При оцінці стану та ефективності державної системи протидії корупції у публічній службі варто звернути увагу на наступні критерії:

Законодавча база: насамперед, досконала законодавча основа є критично важливою. Це означає не лише наявність законів, але й їхнє ефективне впровадження та постійне оновлення відповідно до змін у суспільних та економічних умовах. Закони мають бути чіткими, доступними для розуміння та виконання всіма учасниками системи.

«Інституційна спроможність: Інституції, задіяні в боротьбі з корупцією, повинні мати достатні ресурси та повноваження, щоб ефективно виконувати свої завдання. Це включає в себе, зокрема, фінансування, кадровий потенціал, технічну підтримку та незалежність від політичного впливу» [53]. Недоліки в будь-якому з цих аспектів можуть серйозно підірвати ефективність антикорупційних зусиль.

Залучення громадськості: Прозорість дій державних органів та активна участь громадськості є вирішальними для підвищення довіри населення до антикорупційних заходів. Громадяни та ЗМІ повинні мати змогу моніторити діяльність уряду та владних структур, що сприяє виявленню корупційних дій та їх викриттю. Відкритість інформації про державні закупівлі, фінансові потоки і рішення уряду зменшує простір для корупції.

Механізми зворотного зв'язку та захист викривачів: Системи, які дозволяють громадянам безпечно повідомляти про корупцію, включно з захистом викривачів, є фундаментальними для успішної антикорупційної програми. Викривачі часто зіштовхуються з ризиками для особистої безпеки та кар'єри, тому держава повинна забезпечити їхній захист від репресій.

Оцінка та перевірка ефективності: Систематичне оцінювання ефективності антикорупційних заходів дозволяє вчасно виявляти недоліки та вносити необхідні корективи. Це може включати в себе аудити, незалежні перевірки та застосування новітніх технологій для аналізу даних.

З урахуванням цих чинників, державна система протидії корупції може не лише ефективно боротися з корупційними діяннями, а й сприяти формуванню загальної культури неприйняття корупції в суспільстві.

Про ефективність роботи спеціально уповноважених державних органів у сфері протидії корупції свідчать статистичні дані. «Аналіз звіту Національного агентства з питань запобігання корупції за 2018-2023 в частині притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень (судові рішення набрали законної сили у 2016-2023 роках) свідчить про наступні тенденції» [54]:

Кількість притягнутих осіб:

- загальна кількість притягнутих до кримінальної відповідальності осіб збільшувалася з кожним роком і досягла піку у 2023 році (1498 вироків);
- переважна частина вироків завершувалася обвинувальними рішеннями (понад 95%).

Найбільш розповсюдженою статтею, за якою були засуджені особи є (ст. 368 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою». Найменше вироків було оголошено по статтях ККУ (декларування недостовірної інформації (ст. 366-1) та незаконне збагачення (ст. 368-5).

У вироків превалюють покарання у вигляді штрафу, а не позбавлення волі з випробуванням/обмеженням права займати певні посади/конфіскацією майна.

- Більшість засуджених були державними службовцями.
- Спостерігається стабільне зменшення кількості виправдувальних вироків у відсотковому співвідношенні. З 2018 року (найвища частка – 4,4%) до 2023 року цей показник зменшився до 0,4%.

Безумовно, зменшення виправдувальних вироків є позитивним індикатором боротьби з корупцією, але потребує додаткового моніторингу, щоб уникнути дисбалансів у судовій системі. Окрім цього, варто звернути увагу і на те, що значне зростання кількості вироків у 2023 році (+35.3% рік до року) може свідчити як про покращення роботи правоохоронних органів у виявленні злочинів, так і про реальне зростання корупційних ризиків у державному секторі і виявлення системних корупційних проблем у сфері публічного управління.

Зважаючи на зазначене, уряд України визначив ключові напрямки національної політики для реформування та здійснення антикорупційних заходів [55]. Оновлення владних структур сприяло зменшенню корупції, а впроваджені стратегії включали обов'язкове декларування майнового стану держслужбовців, перевірку їхньої доброчесності, моніторинг їхнього способу життя [56], перегляд системи фінансування політичних партій та запровадження відкритого доступу до даних. Зокрема, було створено Національне агентство з питань запобігання корупції для координації цих ініціатив. Незважаючи на масштабні заходи, значне зниження корупції в Україні не відбулося [57].

Формування державної антикорупційної політики вимагає тривалої стратегії та конкретних дій. Основою для змін у цій сфері має стати детальне реформування антикорупційного законодавства. «Нерівність доходів, відсутність системи соціального захисту та зростання економічного потенціалу є основними факторами, які сприяють корупції» [58].

Міжнародні договори зобов'язують країни створювати спеціалізовані органи для боротьби та запобігання корупції. Україна підтвердила своє зобов'язання до цих вимог, забезпечуючи існування необхідних установ та ресурсів для ефективного виконання їхніх функцій.

«Протягом останніх двох десятиліть уряд України докладав зусиль для запобігання корупції, але прогрес у цій сфері залишається обмеженим. Разом із центральною владою, значну роль у корупційних схемах відіграють і органи місцевого самоврядування» [58]. Основні фактори, що сприяють корупції на місцевому рівні, включають:

1. Політичні фактори: пов'язані з владними повноваженнями місцевих чиновників, замкнутістю управлінських систем, неефективною антикорупційною політикою, відсутністю ініціативи та недоліками в діяльності громадських формувань.

2. Економічні причини: зловживання державними коштами для особистого збагачення та недостатня прозорість економічних процесів, а також невідповідність заробітної плати чиновників місцевих органів влади до їхніх життєвих потреб.

3. Соціально-психологічні аспекти: включають низьку громадську активність, егоїзм чиновників та моральну деформацію деяких керівників, що проявляється в толерантному ставленні до корупції.

4. Юридичні причини: недосконалість антикорупційного законодавства та наявність правових прогалин, що дозволяють чиновникам обходити законодавство.

5. Організаційно-управлінські проблеми: відсутність адекватного регулювання діяльності посадових осіб та розповсюджене кумівство, що веде до відсутності механізмів запобігання неправомірному впливу керівників урядів та членів злочинних угруповань.

«Процес боротьби з корупцією на місцевому рівні вимагає залучення як центральних, так і місцевих органів влади для створення прозорої і відповідальної системи управління, що може виявити та усунути корупцію на всіх рівнях» [59].

Недостатня прозорість у діяльності державних органів, особливо у сферах фінансових потоків та розподілу бюджетних коштів, є однією з найбільш серйозних перешкод у боротьбі з корупцією. Коли інформація про використання державних коштів є недоступною або непрозорою, це створює сприятливе середовище для корупційних дій, оскільки відсутність контролю з боку громадськості значно ускладнює виявлення зловживань.

Значущим кроком у вирішенні цієї проблеми може бути впровадження системи електронного бюджетування, яка дозволить здійснювати онлайн-

моніторинг усіх бюджетних трансакцій у режимі реального часу. Така система має включати детальні звіти про призначення коштів, їх використання та результати виконаних проектів. Це дозволить громадськості, ЗМІ та іншим зацікавленим сторонам ефективно контролювати урядові витрати, сприяючи підвищенню загальної відповідальності та зниженню корупційних ризиків.

Крім того, важливим є прийняття законодавства, що забезпечує обов'язкове розкриття інформації про фінансування політичних партій та основних державних проектів. Це включає введення обов'язкового аудиту таких фінансів з боку незалежних органів. Такі заходи мають стати стандартною практикою, яка допомагає зменшити можливості для корупційних зловживань і підвищує довіру громадян до державних інституцій [60]. Впровадження прозорих процедур в управлінні державними ресурсами є ключовим для забезпечення ефективного використання бюджетних коштів і створення об'єктивних умов для економічного розвитку та соціального благополуччя населення.

Систему протидії корупції в публічній службі також могли б посилити аудити доброчесності, які моделюють реальні ситуації, з якими стикаються державні службовці, для перевірки їхньої поведінки в умовах потенційної корупції [50]. Однак, важливо розуміти, що такі аудити можуть бути інтерпретовані як провокація, тому їхні результати не повинні використовуватись як підстава для порушення кримінальних справ. Їх основною метою повинно стати виявлення та усунення корупційних ризиків, а також підвищення рівня етичної поведінки посадових осіб.

Для ефективного функціонування системи боротьби з корупцією необхідно удосконалити нині діючу відкриту базу електронних декларацій. Це сприятиме прозорості й допоможе виявляти потенційні конфлікти інтересів. Також важливим є прийняття закону про захист викривачів, що створить внутрішні та зовнішні канали для передачі інформації про корупцію, забезпечить захист викривачів від переслідувань і утисків, а також надасть стимул для громадян брати участь у викритті корупційних схем.

Крім цього, важливо забезпечити регулярне навчання державних службовців щодо стандартів етичної поведінки та механізмів повідомлення про корупцію. Проведення перевірок доброчесності посадових осіб має бути регламентоване законом, щоб уникнути зловживань або таємного розслідування, що могло б порушувати права людини. Результати таких перевірок не повинні використовуватися як докази в кримінальних справах, однак вони мають сприяти поліпшенню загальної етики на державній службі та запобіганню корупційним проявам.

«Антикорупційне законодавство встановлює низку обмежень та обов'язків посадових осіб, які разом складають основну антикорупційну лінію, яка має превентивно захистити суспільство від корупційних злочинів. Його пряма мета – не притягнення до кримінальної відповідальності, а запобігання виникненню ознак корупції (незаконні зв'язки з приватними особами, матеріальна чи моральна залежність посадової особи тощо), зменшення латентності корупційних діянь та сприяння виявленню їх ознак. у поведінці та житті чиновників» [60].

Через відсутність систем виявлення та аналізу загроз, пов'язаних з корупційними провадженнями, а також механізмів повідомлення про підозру в корупції та захисту викривачів, виявлення фактів корупції є практично неможливим [61].

Підсумовуючи, можна зазначити, що система протидії і запобігання корупції в Україні зазнала значних змін і досягла певних успіхів, зокрема в створенні нормативно-правової бази та антикорупційних інститутів. Проте існують численні проблеми, зокрема в питаннях ефективності антикорупційних органів, їх незалежності, а також недостатньої прозорості в судах та процесах контролю. Для підвищення ефективності цієї системи необхідно працювати над посиленням законодавства, забезпеченням належної роботи антикорупційних інститутів і підвищенням громадської свідомості.

Оцінка системи протидії корупції в Україні виявляє значні виклики та підкреслює потребу в комплексному підході до реформ, який би включав не

тільки законодавчі зміни, але й структурні перетворення в державному управлінні, а також активізацію ролі громадськості в контролі за діяльністю держави.

Таким чином, сучасний стан державної політики у сфері запобігання та протидії корупції в Україні демонструє позитивні зрушення в розробці законодавства та створенні антикорупційних інститутів. Проте ефективність цих змін обмежена через існуючі проблеми, такі як політичний тиск, судова корупція та недостатня прозорість у виконанні законодавства. Окрім цього, система протидії корупції в публічній службі зазнає постійного впливу через ведення нашою державою широкомасштабної війни.

Для забезпечення більшої ефективності в боротьбі з корупцією необхідно посилити роль незалежних антикорупційних органів, удосконалити законодавство, покращити моніторинг і залучити громадськість до активної участі в контролі за державними органами.

Треба розуміти, що державна система протидії корупції в публічній службі є складною і багатогранною, охоплюючи правові, інституційні та громадські елементи. Її ефективна реалізація потребує чіткої координації між усіма залученими структурами, узгодженості законодавства і належного ресурсного забезпечення для кожного з органів. Незважаючи на запровадження важливих антикорупційних заходів, відсутність прозорості в діяльності державних установ, зокрема щодо розподілу бюджетних коштів, створює умови для корупційних зловживань. Законодавство, яке спрямоване на запобігання корупції, ще не до кінця відповідає потребам сучасного державного управління, що знижує ефективність системи в цілому.

Особливу роль у зміцненні системи протидії корупції може відіграти активна участь громадськості та громадських організацій, які мають можливість контролювати дії органів влади і виявляти порушення. Однак для цього потрібні механізми зворотного зв'язку, доступ до інформації та захист для викривачів, що дозволить громадянам безпечно повідомляти про випадки корупції.

На основі аналізу стає очевидним, що для підвищення ефективності системи боротьби з корупцією необхідно посилити прозорість процесів, запровадити ефективний моніторинг та аудит діяльності державних службовців, а також розвивати правову культуру в суспільстві.

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Міжнародний досвід протидії корупції у публічній службі

Досвід країн світу щодо запобігання та протидії корупції, враховуючи специфіку їхньої системи державного управління, становить значний інтерес для України. Такі рішення можуть бути використані в практиці окремих державних установ у боротьбі з корупцією, а також при розробці нормативно-правових актів, спрямованих на обмеження впливу корупції в державному управлінні.

Сучасна статистика свідчить, що деякі азіатські країни, такі як Китай, Сінгапур і Японія, проводять відносно ефективні заходи щодо запобігання та протидії корупції в державному секторі.

У Китаї боротьба з корупцією є важливим напрямом політики Комуністичної партії Китаю (КПК). Під керівництвом партії було проведено ряд масштабних антикорупційних кампаній, зокрема, кампанія "чистих рук", яка стартувала в 2012 році.

Основними аспектами китайського підходу є:

Політична воля: боротися з корупцією активно сприяє потужна політична воля керівництва КПК, що дозволяє проводити масштабні та жорсткі кампанії.

Централізоване управління: влада активно контролює процеси антикорупційної боротьби через органи внутрішньої безпеки та дисциплінарні комітети партії.

Жорсткі покарання: корупціонери в Китаї часто зустрічаються з важкими покараннями, включаючи довічне ув'язнення та навіть смертну кару у випадках масштабних корупційних злочинів.

Нагляд за державними службовцями: уряд створив систему суворого контролю за держслужбовцями через регулярні перевірки їхнього майна, доходів і витрат.

Сінгапур є зразковим прикладом країни, яка змогла значно знизити рівень корупції завдяки сукупності політичних, адміністративних та правових заходів.

Основні аспекти сінгапурського підходу:

Незалежність і ефективність антикорупційних органів: основною антикорупційною структурою є Антикорупційне бюро Сінгапуру, яке має широкі повноваження для розслідування корупційних злочинів, незалежність від уряду та політиків.

Прозорість і відкритість: важливими факторами є високий рівень прозорості у публічних закупівлях, використанні державних коштів, а також доступ до публічної інформації.

Жорсткі покарання: корупція карається суворо, включаючи великі штрафи та тюремне ув'язнення. Для високопосадовців передбачені більш суворі санкції.

Висока заробітна плата для державних службовців: влада сінгапуру вважає, що високі зарплати для чиновників зменшують спокуси до корупції. Система винагородження публічних службовців за їхні досягнення й ефективність є стимулом для чесної роботи.

Японія також є прикладом успішної боротьби з корупцією, хоча її система значно відрізняється від китайської та сінгапурської. В Японії корупція має низький рівень завдяки поєднанню культури, правової системи та соціальної політики. Однією з відмінних рис японської антикорупційної законодавчої бази є відсутність конкретних правових актів. Парадоксально, але це не заважає активно боротися з корупцією. Зокрема, за підсумками 2023 року країна посідає 18 місце серед інших відносно «чистих країн» [59].

Крім того, японське законодавство чітко визначає фінансові обмеження для політичних корпорацій, кампаній та інших політичних організацій, регулює процедури здійснення благодійних пожертвувань та зобов'язання подавання відповідних фінансових звітів [59].

В Японії поведінка політиків, які збирають гонорари, обслуговують інтереси третіх сторін і безпосередньо впливають на інших, щоб переконати посадових осіб інших державних установ приймати бажані рішення, вважається корупцією і є формою корупції.

Японія встановила такі пріоритети щодо запобігання та боротьби з корупцією:

1) розробити та активно впроваджувати інструмент запобігання економічній корупції. Наприклад, політичне керівництво зобов'язане систематично звітувати перед суспільством, проводити фінансові реформи у сфері політичних організацій і фінансування державних підприємств;

2) створити сучасні державні інституції, що характеризуються гідними умовами праці, стабільним високим матеріальним забезпеченням та широкою системою мотивації;

3) громадянський контроль за діяльністю державних інституцій, в якому домінуючим суб'єктом є суспільство.

Одним із головних напрямків внутрішньої антикорупційної діяльності Японії є кадрова політика, суть якої полягає в наданні японським чиновникам належної фінансової підтримки та спонуканні їх до чесності та справедливості.

В свою чергу, досвід Ізраїлю показує, що успішна боротьба з корупцією вимагає наявності кількох незалежних органів, які займаються моніторингом діяльності державних службовців і політиків. Цей підхід, відомий як "система дублювання моніторингу", включає урядові організації, поліцію та громадські організації. В Ізраїлі ефективно діє система соціальних пільг для урядовців, що зменшує стимул до корупційних дій, а також застосовуються жорсткі покарання за виявлення корупційних правопорушень. Важливим аспектом є те, що навіть за мінімальної кількості доведених корупційних злочинів, репутаційна шкода для особи, залученої у корупційний скандал, є значною, що додатково стримує державних службовців від корупційних дій.

У Великій Британії боротьба з корупцією має давню історію і врегульована на законодавчому рівні ще з кінця XIX століття. Прийняття відповідних законів

дозволило встановити високі стандарти громадянської поведінки і запровадити механізми соціального контролю за діяльністю державних службовців. Важливою особливістю британської системи є значна роль громадської думки у формуванні морального клімату в суспільстві. Громадськість активно бере участь у дебатах, що стосуються питань лобіювання, зловживань владою та хабарництва, що стимулює урядові органи до підвищення рівня прозорості та відповідальності.

Антикорупційна політика Сінгапуру досягла значних успіхів, посівши п'яте місце в антикорупційному рейтингу 2021 року [61]. Основу боротьби з корупцією становить усунення або мінімізація причин, що спонукають до корупційних дій. Важливі заходи включають контроль за обома сторонами корупційної угоди – хабародавцем і хабароодержувачем, публічне засудження корупційних злочинів для досягнення суспільного ефекту, розмежування професійних обов'язків та приватних інтересів державних службовців, а також прозорі управлінські процеси [61]. “Важливою складовою політики є забезпечення справедливої винагороди для держслужбовців, яка визначається на основі середньої заробітної плати на подібних посадах у приватному секторі” [61].

Антикорупційне бюро Сінгапуру наділене широкими повноваженнями, включаючи затримання та обшук підозрюваних без ордеру. Цей метод дозволяє ретельно перевіряти не лише підозрюваних, але й їхніх родичів, фінансові документи та можливі рахунки, зменшуючи ризики корупції [62]. “Досвід Сінгапуру показує, що для ефективної боротьби з корупцією важливі не лише репресивні заходи, але й прозорі інституційні механізми, невідворотність відповідальності та забезпечення конкурентної оплати праці” [62].

Німеччина робить акцент на ліквідації матеріальної бази корупційних угруповань. Стратегія боротьби з корупцією в цій країні включає не лише жорсткі заходи покарання за корупційні правопорушення, але й активне залучення банківських установ до процесу виявлення підозрілих фінансових операцій. Законодавчо закріплено обов'язок банків надавати правоохоронним

органам інформацію про операції з великими сумами грошей, що дозволяє контролювати потоки капіталу і запобігати відмиванню грошей. “Також у Німеччині планується створення реєстру корумпованих суб’єктів господарювання, що допоможе посилити контроль за бізнесом, залученим до державних замовлень” [63].

Італія є ще одним прикладом ефективної боротьби з корупцією, особливо в контексті боротьби з мафією. Парламент Італії заснував спеціальну Генеральну Раду по боротьбі з організованою злочинністю, а також окремі окружні управління, які займаються питаннями боротьби з мафією. Антикорупційна стратегія Італії включає постійний моніторинг та оцінку результатів діяльності правоохоронних органів, що дозволяє оперативно реагувати на нові виклики. Закон "Про угруповання мафіозного типу", ухвалений у 1993 році, встановлює жорстку відповідальність за членство в мафіозних структурах та за використання зброї для досягнення їхніх цілей. Діяльність у цій сфері є відкритою для громадськості та під контролем політичних партій та ЗМІ, що дозволяє здійснювати постійний соціальний контроль [64].

Підсумовуючи, варто виокремити кілька аспектів міжнародного досвіду, які можуть бути корисними для України:

1. Створення незалежних антикорупційних органів (досвід Сінгапуру та Малайзії)

В Україні необхідно забезпечити реальну незалежність антикорупційних органів та створити умови для ефективного розслідування корупційних злочинів без втручання з боку політичної еліти.

2. Високий рівень прозорості та підзвітності (досвід Естонії та Сінгапуру)

Україна може значно покращити боротьбу з корупцією, запровадивши та удосконаливши системи електронного урядування та відкритих даних. Це дозволить забезпечити прозорість усіх етапів державних закупівель і витрат, а також дозволить громадянам і незалежним організаціям контролювати використання державних коштів.

3. Високі зарплати для державних службовців (досвід Сінгапуру)

Для зменшення корупції в Україні доцільно провести реформу оплати праці державних службовців, підвищивши їхні зарплати до рівня, який дозволяє уникнути спокуси отримання неправомірної вигоди. Це може допомогти зробити державну службу більш професійною і зменшити ризики корупційних схем.

4. Суворі покарання для корупціонерів (досвід Китаю)

Хоча в Україні заборонена смертна кара, важливо, щоб покарання за корупційні злочини були ефективними та суворими. Це включає в себе як тюремне ув'язнення, так і штрафи, конфіскацію майна та заборону на обіймання державних посад.

5. Використання міжнародної підтримки та співпраці (досвід США та ЄС) в Україні слід продовжити співпрацю з міжнародними організаціями для отримання допомоги у проведенні реформ, зокрема в правовій сфері та в системах, що забезпечують боротьбу з корупцією. Міжнародні партнери можуть надати ресурси та експертизу для вдосконалення антикорупційної інфраструктури та посилення міжнародної співпраці у боротьбі з корупцією.

6. Системи етики та взаємної відповідальності (досвід Японії та Південної Кореї)

Україні слід активно працювати над формуванням такої культури в суспільстві, де корупція не буде сприйматися як допустиме явище. Цього можна досягти через просвітницькі кампанії, навчання державних службовців етичним стандартам та зміцнення відповідальності за корупційні діяння на всіх рівнях.

Таким чином, вивчення міжнародного досвіду є важливим для України, адже створення ефективної системи запобігання корупції вимагає комплексних заходів, які поєднують політичну волю, прозорість, незалежність судової влади, активну участь громадянського суспільства та відповідальність за корупційні правопорушення. Приведення українського законодавства у відповідність з міжнародними стандартами має вирішальне значення для забезпечення ефективної протидії корупції. Інтеграція найкращих міжнародних практик

допоможе Україні досягти стійких результатів у боротьбі з корупцією та посилити довіру громадян до державних інститутів.

3.2. Напрями вдосконалення державної системи протидії корупції в умовах воєнного стану в Україні

В умовах воєнного стану в Україні корупція набуває особливої актуальності, оскільки високий рівень державних витрат на потреби оборони та відновлення країни створює ризики для зловживань і неефективного використання ресурсів. Водночас виклики воєнного стану, такі як нестабільність, руйнування інфраструктури, внутрішнє переміщення осіб та мобілізація сил, вимагають оперативних та ефективних механізмів для запобігання корупційним діям.

Боротьба з корупцією в Україні стає не лише важливим політичним завданням, а й безпосереднім елементом забезпечення національної безпеки. “Корупція під час війни може мати руйнівний вплив на всі сфери суспільного життя, послаблюючи обороноздатність країни, ускладнюючи процес відновлення економіки та підриваючи довіру як всередині країни, так і серед міжнародних партнерів” [65].

Одним із ключових викликів в умовах війни є зростання корупційних ризиків у сфері державних закупівель, розподілу гуманітарної допомоги та відбудови зруйнованої інфраструктури. Воєнний стан потребує швидкого ухвалення рішень та надзвичайних заходів, що може створювати лазівки для недобросовісних посадовців, котрі можуть використати кризові обставини для особистого збагачення. Важливо розробляти механізми контролю і прозорості, які дозволять уникнути таких ризиків та забезпечити справедливе розподілення ресурсів.

Одним із дієвих інструментів у протидії корупції під час війни має стати посилений громадський контроль. У країнах, які проходили через подібні кризи,

ефективна боротьба з корупцією часто залежала від активної участі громадянського суспільства, яке, завдяки своїй незалежності та мобільності, може відігравати вирішальну роль у контролі за діяльністю влади та розподілом ресурсів. Цей процес передбачає розвиток таких механізмів, як платформи для викривачів корупції, незалежні наглядові комітети та спільні ініціативи влади і громадян для запобігання зловживанням.

Не менш важливим є питання міжнародної підтримки України у боротьбі з корупцією. Зовнішні партнери, такі як Європейський Союз, Сполучені Штати Америки та міжнародні фінансові організації, активно підтримують Україну, надаючи гуманітарну, фінансову та військову допомогу. Проте така підтримка супроводжується вимогами щодо підвищення прозорості та підзвітності. У цьому контексті забезпечення належного контролю за використанням міжнародної допомоги є одним із пріоритетів антикорупційної політики.

«Воєнний стан також актуалізує необхідність перегляду процедур державного управління та запровадження додаткових механізмів прозорості на всіх рівнях. Наприклад, використання електронних інструментів для закупівель, таких як система Prozofo, може значно знизити ризики корупції в державних закупівлях, забезпечивши прозорий і конкурентний процес навіть у кризовий період» [66]. Продовження цифровізації державних послуг також сприяє мінімізації корупційних ризиків, оскільки скорочується кількість прямих контактів між чиновниками та громадянами, що зменшує можливість для корупційних угод.

Навіть після початку масового вторгнення Російської Федерації питання корупції серед українських громадян залишається однією з найважливіших тем. Оцінка цього питання базується на результатах соціологічного дослідження «Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, комунікація», проведеного у 2022 році соціологічною компанією Info Sapiens [66]. На третьому місці – корупція (64,2%), на другому – висока вартість життя та низький рівень доходів (69,2%), на першому – збройна агресія Російської Федерації проти України (90,4%).

За результатами загальнонаціонального дослідження соціальної активності, проведеного в рамках програми сприяння громадській активності «Долучайся!» на думку громадян, крім зміцнення обороноздатності країни та відновлення інфраструктури, головним післявоєнним пріоритетом країни має стати боротьба з корупцією [55].

Третина українців вважає, що рівень корупції зріс після масованого вторгнення РФ (32,9% респондентів), 29,7% вважають, що рівень корупції не змінився, тоді як 16,6% не змогли оцінити зміни в цій сфері (Соціологічне дослідження Центру Разумкова «Оцінка громадянами діяльності держави та влади, довіра до соціальних інститутів» [20].

Важливим елементом боротьби з корупцією також є медійні кампанії. За даними дослідження «Медіафільтрація корупції (03.01.2022 – 30.04.2023)», проведеного консалтинговою компанією «Центр контент-аналізу», тема корупції найчастіше фігурує в інформаційних форматах.

У 2022 році Україна посіла 116 місце у рейтингу міжнародної організації Transparency International «Індекс сприйняття корупції» серед 180 країн (на рівні Монголії, Алжиру, Анголу та Замбії).

Крім того, Європейська Комісія, Грузія та Республіка Молдова у своїх висновках щодо заявки України на членство в ЄС від 17 червня 2022 року зазначили, що Україна досягла значного прогресу на шляху верховенства права, однак однією з головних проблем суспільства залишається корупція [57].

Ефективний процес імплементації та комунікації антикорупційної стратегії та національного антикорупційного плану вимагає активної участі центральних органів влади та органів місцевого самоврядування, а також потужної підтримки громадянського суспільства [58].

“В контексті розгляду порушеного питання варто проаналізувати дані звіту Національного агенства з питань запобігання корупції за результатами опитування населення та бізнесу у 2023 році” [59]. Аналіз дослідження показав наступні тенденції:

- у 2023 році 71,6% громадян назвали корупцію серйозною проблемою, що більше на 7,4% порівняно з 2022 роком (64,2%);

- серед представників бізнесу корупцію дуже серйозною проблемою вважають 73% опитаних (+17,8% до 2022 року);

- загалом 92,1% громадян та 88,2% бізнесу сприймають корупцію як серйозну чи дуже серйозну проблему;

- 61,2% громадян у 2023 році заявили про зростання корупції, що вдвічі більше, ніж у 2022 році (29,2%).

Найбільш корумпованими сферами на думку громадян є судова система, митниця та прикордонний контроль:

- 19,5% населення мали особистий корупційний досвід у 2023 році (у 2022 році – 17,7%);

- Оцінка ефективності антикорупційних органів знизилася порівняно з 2022 роком, але залишається вищою за 2021 рік.

Таким чином, у 2023 році громадяни та бізнес в Україні сприймали корупцію як одну з найсерйозніших проблем. Рівень стурбованості зріс після відносного оптимізму 2022 року, коли надії на реформування під час війни були вищими. Це свідчить як про погіршення ситуації з корупцією, так і про зростання обізнаності щодо її проявів.

Аналіз антикорупційної комунікації показав, що:

- «громадяни мають високі очікування щодо результатів антикорупційної боротьби державних установ, особливо антикорупційних органів, та ефективності впровадження нових антикорупційних практик (таких як інститути викривачів)»;

- «непорозуміння щодо повноважень антикорупційних органів при розслідуванні корупційних злочинів»;

- «недостатня комунікація щодо антикорупційної діяльності та її впливу на задоволення ключових потреб, таких як безпека, економічне зростання та добробут українських громадян»;

– «підвищення обізнаності населення щодо боротьби з корупцією. Антикорупційна діяльність вважається такою, що відповідає принципам верховенства права (час для розслідування, презумпція невинуватості тощо) та перешкоджає досягненню бажаних результатів (зниження рівня корупції в країні)»;

– «недостатній акцент на діяльності із запобігання корупції та розробці стратегій чесної діяльності з акцентом на покарання за вже вчинені корупційні правопорушення».

– «спрощення методів комунікації між центральними органами управління та іншими державними органами та установами, коли основна увага зосереджена на позитивних новинах та хибній впевненості, що антикорупційні ініціативи можна реалізувати відкрито»;

– «недостатній рівень комунікації з інститутами громадянського суспільства, внаслідок чого центральна адміністрація та інші державні органи та установи піддаються критиці при виявленні зловживань або непрозорості в їх діяльності» [21].

Нові антикорупційні ініціативи в умовах війни стикаються з низкою викликів, серед яких високі очікування громадян щодо швидких результатів, недостатня комунікація про діяльність антикорупційних органів та відсутність єдиної системи координації дій між ними [60]. Важливим є також розвиток культури добродесної поведінки, яка б зосереджувалася не лише на покаранні, але й на запобіганні корупції.

«Під час війни комунікація щодо антикорупційних заходів має бути особливо активною та прозорою, оскільки корупція може значно підірвати довіру до влади, відволікати ресурси від оборони та відновлення країни» [63]. Центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування повинні посилювати взаємодію з громадянським суспільством для спільної боротьби з корупцією та зміцнення антикорупційної політики України.

В цілому, для ефективної боротьби з корупцією в умовах воєнного стану Україні необхідно забезпечити високу прозорість і підзвітність у використанні

державних ресурсів, посилити контроль за гуманітарною допомогою та публічними закупівлями, запровадити суворіші покарання для корупціонерів і активно залучати громадськість та міжнародних партнерів до боротьби з корупцією.

Враховуючи, що корупція не є ізольованим явищем, а пов'язана з широким колом соціальних, економічних та політичних проблем, вирішення цієї проблеми в умовах воєнного стану вимагає комплексного підходу. Боротьба з корупцією повинна бути інтегрована в загальну стратегію подолання кризи, включаючи економічну стабілізацію, відновлення державних інституцій та соціальну підтримку. Тільки таким чином можна буде забезпечити стійкість країни в умовах війни і створити основу для її успішного відновлення після перемоги.

3.3. Реформа органів державної влади в процесі реалізації державної антикорупційної політики в умовах воєнного стану в Україні

В умовах воєнного стану в Україні питання боротьби з корупцією набуває особливої важливості, оскільки високі державні витрати на потреби оборони, відновлення інфраструктури, забезпечення гуманітарної допомоги та мобілізації ресурсів створюють додаткові можливості для корупційних зловживань. Водночас реформа органів державної влади в контексті антикорупційної політики є критичним фактором для забезпечення ефективного використання ресурсів, підвищення довіри до державних інституцій та запобігання корупційним ризикам в умовах війни.

Реформа органів державної влади в процесі реалізації антикорупційної політики в умовах воєнного стану в Україні є одним із критичних аспектів забезпечення національної безпеки та стабільності. Війна змінює пріоритети, створюючи нові виклики для державного управління, зокрема, загострюючи потребу в боротьбі з корупцією. На тлі необхідності ефективного використання обмежених ресурсів та швидкого ухвалення рішень в умовах надзвичайної

ситуації, боротьба з корупцією стає ще важливішою, оскільки вона впливає на обороноздатність країни, довіру міжнародних партнерів і громадян до влади [63].

Воєнний стан виокремив нові ризики та виклики для державної антикорупційної політики, що вимагають термінового реагування. Одним із основних викликів є корупція в сфері державних закупівель, де прозорість є критично важливою для забезпечення армії, розподілу гуманітарної допомоги та відновлення інфраструктури. Швидке ухвалення рішень та значні фінансові потоки в цих сферах створюють підґрунтя для зловживань і потребують посилення контролю. В умовах війни процес закупівель часто здійснюється в прискореному режимі, що збільшує ризик непрозорих операцій. Для подолання цих ризиків держава повинна зміцнювати системи моніторингу, такі як Prozorro, та покращувати механізми аудиту і контролю.

Антикорупційна реформа в умовах війни також вимагає тісної співпраці між органами державної влади та громадянським суспільством. В умовах кризи громадянські організації відіграють важливу роль у контролі за діями державних органів, включаючи моніторинг використання міжнародної допомоги та гуманітарних ресурсів. Це важливо не лише для запобігання корупції, але й для підтримання довіри міжнародних партнерів, які надають Україні фінансову та військову допомогу.

«Прозорість у розподілі ресурсів, зокрема міжнародної допомоги, забезпечує контрольованість і справедливість, а також допомагає уникнути міжнародних скандалів і втрати підтримки» [64]. В умовах війни критично важливо також підтримувати ефективну роботу антикорупційних органів. Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Вищий антикорупційний суд повинні не лише продовжувати свою роботу, але й адаптувати її до нових реалій воєнного часу. Зокрема, особливу увагу слід приділити боротьбі з корупцією у військовій сфері, а також прозорості при розподілі допомоги для внутрішньо переміщених осіб. Важливо забезпечити, щоб ці органи працювали незалежно від політичного впливу,

оскільки корупційні правопорушення під час війни можуть мати катастрофічні наслідки для оборони країни.

Реформи під час воєнного стану повинні бути спрямовані на зміцнення антикорупційних інституцій, підвищення прозорості й відповідальності державних органів. Одним із ключових напрямків є цифровізація державних послуг. Впровадження електронних платформ для публічних закупівель, моніторингу державних витрат та управління державними ресурсами дозволяє мінімізувати корупційні ризики, скорочуючи прямий контакт між чиновниками та бізнесом. Система електронних закупівель Prozorro вже показала свою ефективність, але в умовах воєнного стану необхідно посилити її використання і поширити на всі сфери публічного управління.

Удосконалення системи електронного документообігу мінімізує можливості для корупційних зловживань, скорочуючи необхідність прямого контакту між чиновниками та бізнесом або громадянами.

Закон України «Про національну безпеку» також набув важливого значення в умовах воєнного стану. Він встановлює правила для ефективного функціонування сектору безпеки і оборони, в тому числі в частині прозорості та підзвітності використання державних ресурсів.

«Крім того, важливу роль у боротьбі з корупцією відіграє антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки, затверджена відповідним законом» [66]. Вона передбачає комплексні заходи, спрямовані на реформування системи запобігання та протидії корупції, зокрема шляхом посилення механізмів моніторингу, нагляду за діяльністю державних органів та підвищення ефективності роботи антикорупційних органів, таких як НАБУ, САП та ВАКС. Стратегія враховує специфіку воєнного стану, в якому основні ресурси спрямовуються на оборону країни та її відновлення.

Ще одним важливим напрямком є реформа системи контролю та нагляду. Створення нових механізмів моніторингу і аудиту, які дозволять оперативно реагувати на випадки корупції, є необхідною умовою для зменшення масштабів зловживань. Зокрема, варто зміцнити повноваження органів внутрішнього

контролю та забезпечити ефективну співпрацю між антикорупційними структурами, такими як НАБУ, ВАКС і САП, для кращої координації їхньої діяльності. Прозорість управлінських рішень також є важливим аспектом реформ в умовах війни. В умовах воєнного стану часто приймаються надзвичайні заходи, що можуть створювати додаткові можливості для корупційних зловживань. Для уникнення цього необхідно посилити відкритість процесу прийняття рішень, зокрема через публікацію інформації про використання бюджетних коштів та державні контракти, що забезпечить громадську і медійну підзвітність.

Таблиця 3.1. – Ініціативи щодо протидії корупції у публічній службі

Назва	Опис заходів
Адаптація	Узгодження структури державної служби України з рекомендаціями та стандартами країн-членів Європейського Союзу для підвищення прозорості та відкритості.
Покарання	Розроблення системи, яка забезпечує невідворотність покарання за корупційні злочини, що включає соціальні та офіційні наслідки, такі як втрата пенсій та обмеження в кар'єрному зростанні та політичній діяльності.
Організаційно-управлінські реформи	Встановлення чітких законодавчих рамок для процедур прийому на державну службу, мінімізація паралелізму в роботі та скорочення числа контрольно-наглядових структур.
Законодавчі зміни	Уніфікація нормативно-правових документів у сфері державної служби, включаючи удосконалення правових основ атестації державних службовців.
Превенція	Розробка заходів для попередження соціальної корупції та усунення основних причин корупційної поведінки. Створення системи зв'язків з громадськістю, де законне поведіння державних службовців сприймається як соціально важливе та вигідне.

Джерело: розроблено автором на основі [66]

Ця таблиця охоплює критичні аспекти заходів, які сприяють більшій прозорості, відповідальності та ефективності у виявленні та запобіганні корупційним діям на державній службі, забезпечуючи відповідність міжнародним стандартам і очікуванням громадянського суспільства.

Реформа публічної служби також потребує значної уваги. Війна поставила перед державою завдання реформування органів виконавчої влади таким чином, щоб підвищити ефективність їхньої роботи та зменшити корупційні ризики. Це може бути досягнуто через впровадження нових стандартів для державних службовців, що включають чіткі вимоги до прозорості та підзвітності, а також запровадження обов'язкових антикорупційних програм для державних установ.

Для посилення підзвітності державних органів і підвищення прозорості управління ресурсами були внесені зміни до Закону України «Про доступ до публічної інформації», що передбачають обов'язкове оприлюднення інформації щодо використання бюджетних коштів та міжнародної допомоги під час війни [68]. Це дозволяє громадянському суспільству та журналістам відслідковувати корупційні ризики і впливати на підвищення прозорості в управлінні державними ресурсами.

Особливу роль у боротьбі з корупцією під час війни відіграє співпраця з міжнародними організаціями та партнерами, які надають Україні гуманітарну, фінансову та військову допомогу. Ця допомога повинна використовуватися прозоро, під контролем як національних органів, так і міжнародних структур. Забезпечення прозорості в розподілі цієї допомоги зміцнить довіру до України на міжнародній арені і запобігатиме зловживанням.

Щоб поширити повідомлення про ефективні зусилля по боротьбі з корупцією, національні органи влади та агенції можуть співпрацювати з інститутами громадянського суспільства. Залучення непов'язаних третіх сторін до комунікацій допомагає підвищити довіру громадськості до державних органів та установ.

Другий напрямок – популяризація стратегій етичної поведінки в суспільстві, розвиток нульової толерантності до корупції та розуміння того, що за корупцію потрібно карати.

«Робота з молоддю, однією з ключових соціальних груп, спрямована на закладання основ середньо- та довгострокових змін у підходах суспільства до боротьби з корупцією, є інвестицією у розвиток покоління» [68]. Виховання та

розвиток етичної поведінки та специфічних навичок сприяє реалізації цього підходу на практиці та потребує постійного спілкування з молоддю. Включення тем доброчесності та стратегій етичної поведінки до навчальних програм системи освіти створює можливості для забезпечення стабільності та послідовності в досягненні цієї мети.

Реформа органів державної влади в умовах воєнного стану є ключовою умовою для ефективної реалізації антикорупційної політики в Україні. Важливо, щоб органи влади були незалежними, ефективними та прозорими, особливо в таких критичних сферах, як оборонні закупівлі, гуманітарна допомога і розподіл державних ресурсів. Впровадження технологічних новацій, посилення громадського контролю і співпраця з міжнародними партнерами створить умови для зниження рівня корупції.

Таким чином, в умовах воєнного стану питання протидії корупції набуває особливого значення для національної безпеки та стабільності України. Війна змусила переосмислити багато аспектів суспільного життя, включаючи боротьбу з корупцією, яка в цей критичний період може завдати непоправної шкоди державі. Українське суспільство не може дозволити корупційним практикам підірвати зусилля, спрямовані на збереження життів, захист територіальної цілісності та забезпечення перемоги над агресором.

У цьому розділі було підкреслено, що, незважаючи на виклики воєнного стану, Україна не тільки зберегла фокус на антикорупційній реформі, але й розробила нові стратегії для посилення боротьби з корупцією в умовах кризи. Особлива увага приділяється прозорості використання ресурсів, що надходять на підтримку армії, гуманітарної допомоги та відновлення інфраструктури.

Важливою складовою антикорупційної політики в умовах воєнного стану є участь громадянського суспільства та міжнародних партнерів у контролі за використанням державних коштів і ресурсів. Посилення прозорості та підзвітності органів державної влади є запорукою збереження довіри до уряду як всередині країни, так і серед міжнародної спільноти.

Таким чином, реформа системи державного управління, що базується на ефективній антикорупційній політиці, є необхідною для забезпечення стійкості держави під час війни та її майбутнього відновлення. Вона демонструє, що боротьба з корупцією є невід'ємною частиною загальної стратегії національного спротиву та відновлення України після війни.

ВИСНОВКИ

Корупція у публічній службі є одним із найгостріших викликів для розвитку України, особливо в умовах воєнного стану. Це явище негативно впливає на ефективність функціонування органів публічної влади, підриває національну безпеку і створює додаткові перешкоди на шляху до економічного відновлення країни. Протидія корупції в умовах війни вимагає не лише посилення контролю за державними ресурсами та фінансовими потоками, але й удосконалення законодавчих механізмів та інституцій, які забезпечують ефективну боротьбу з корупційними проявами.

Дослідження підкреслило, що корупція у публічній службі є системною проблемою, яка полягає в неправомірному використанні владних повноважень для отримання особистої вигоди. Низький рівень політичної конкуренції, слабка система контролю за діяльністю посадових осіб, а також тісні зв'язки між приватним сектором та органами державної влади створюють сприятливі умови для корупційних проявів.

Різноманітні форми корупції, зокрема хабарництво, зловживання службовим становищем і незаконне збагачення, завдають значної шкоди державним інституціям. Вони підривають довіру громадян до органів влади та створюють передумови для неефективного управління, що особливо критично в умовах війни.

Законодавча база України, включаючи Закон «Про запобігання корупції», є основою для антикорупційної діяльності і, очевидно, потребує вдосконалення. Воєнний стан вимагає адаптації нормативно-правових актів до нових умов, зокрема для запобігання зловживанням у сфері державних закупівель та розподілу гуманітарної допомоги.

Проведений аналіз показав, що, незважаючи на створення спеціалізованих антикорупційних органів корупція залишається серйозною проблемою через недостатню координацію між різними державними інституціями та відсутність

належного громадського контролю. Це створює додаткові перешкоди для ефективної реалізації антикорупційної політики.

Міжнародний досвід показує, що прозорість у прийнятті рішень, ефективне законодавче регулювання та активна участь громадянського суспільства є ключовими інструментами для протидії корупції. Україна може використовувати цей досвід для вдосконалення своїх антикорупційних механізмів, зокрема, у сфері прозорого управління ресурсами під час воєнного стану.

Воєнний стан створює нові виклики у боротьбі з корупцією, особливо у сфері державних закупівель, розподілу допомоги та відновлення інфраструктури. Для ефективної протидії цим викликам необхідно посилити прозорість у використанні державних ресурсів, запровадити дієві механізми моніторингу та залучити громадянське суспільство до контролю за виконанням антикорупційних заходів.

Реформа органів державної влади в контексті боротьби з корупцією є важливою складовою. Зокрема, цифровізація державних послуг та підвищення рівня прозорості управлінських рішень допоможуть зменшити можливості для корупційних зловживань і сприяти більш ефективній роботі державних інституцій.

Загалом, проведені дослідження показали, що боротьба з корупцією є складним і багатограним процесом, який потребує системних змін, особливо в умовах воєнного стану. Актуалізація законодавства, активізація міжнародної співпраці та впровадження нових механізмів прозорості і відповідальності є необхідними для побудови ефективної системи державного управління, яка б відповідала європейським стандартам і забезпечувала відновлення України після закінчення війни.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Абдуллаєв В.А. Державна політика у сфері запобігання та протидії корупції: порівняння досвіду України та Азербайджанської Республіки: дис. ... д-ра філос.: 28. Миколаїв, 2023. 250 с.
2. Авдєєв О.О. Кримінально-історичні питання розвитку корупційних проявів. Особливості застосування антикорупційного законодавства: від розслідування до вироку суду: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 жовтня 2019 р.). Харків: ХНУВС, 2019. С. 16-18.
3. Алексева-Даниленко Ю.В. «Кримінальні проступки як специфічний вид кримінальних правопорушень. *Право.иа* № 3, 2021, С. 105–110.
4. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О.В. Калітенко, Д.О. Калмиков, І.Б. Коліушко та ін.; за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ: Москаленко О.М., 2019. 446 с.
5. Асєєв Р.О. Історичні прояви корупції та особливості боротьби з нею. *Правова держава*. 2017. № 27. С. 110–116.
6. Асєєв Р.О., Меркулова В.О. Проблема нормативного визначення поняття «корупційний злочин». Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 листопада 2017 р.). Одеса: ОДУВС, 2017. С. 13–14.
7. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. Віче. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/4910>
8. Бабич В.А., Недбайло В.В. Роль Національного агентства у протидії адміністративним корупційним правопорушенням. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 275–278.
9. Бойко С.Ю. Історико-правова генеза запобігання корупції і врегулювання конфлікту інтересів трудо-правовими заходами. *Соціальне право*. 2019. №1. С. 74–81.

10. Боровик А.В. Генезис кримінальної відповідальності та запобігання корупційним злочинам в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 118–124. doi:10.15421/3919109.

11. Бусол О.Ю. Стан запобігання корупції та протидії корупційній злочинності в контексті національної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30, № 2 (69). С. 101-109.

12. Біленко О.А. Адміністративно-правовий механізм застосування законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2021. 216 с.

13. Василенко О. Ю. Деякі зауваги щодо розуміння корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. *Правові новели*. 2021. № 14. С. 166–172.

14. Василенко О. Ю. Європейський досвід щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 1 (79). С. 90–94.

15. Василенко О. Ю. Історико-правова генеза запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням в Україні. Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХІ столітті: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 09–10 квітня 2021 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С. 70–77.

16. Василенко О.Ю. Адміністративно-правове регулювання обмежень щодо одержання неправомірної вигоди або подарунків та поводження з ними. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 409–411. doi:10.32782/2524-0374/2021-8/96.

17. Василенко О.Ю. Деякі зауваги щодо розуміння корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. *Правові новели*. 2021. № 14. С. 166–172. doi:10.32847/ln.2021.14.023.

18. Василенко О.Ю. Європейський досвід щодо запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 1 (79). С. 90–94. doi:10.32840/1813-338X2023.1.14
19. Васильєва О.І., Васильєв Н.В. Зарубіжний досвід антикорупційної діяльності в органах публічної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 13. С. 62–65.
20. Гедульянов В.Е. До питання про інструментарій систематичного моніторингу та оцінки рівня корупції. *The Scientific Heritage*. 2019. № 37, Р. 2. С. 18-21.
21. Гедульянов В.Е. Адміністративно-правові засади запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 212 с.
22. Гедульянов В.Е. Аморальність та невідповідність поведінки особи, яка вчиняє або бере участь у вчиненні корупційного діяння, вимогам (критеріям) доброчесності як обов'язкові ідентифікуючі ознаки такого діяння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. Вип. 57, Т. 2. С. 15–19.
23. Гедульянов В.Е. Окремі проблемні питання юридичної характеристики корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2019. № 39. С. 68–71. doi:10.32841/2307-1745.2019. 39.16.
24. Гедульянов В.Е. Онтолого-гносеологічний підхід до юридичної кваліфікації корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень: окремі проблемні питання застосування. *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 35–40. doi:10.32842/2078-3736-2019-3-2-6.
25. Гладкий В.В. Непотифічний умисел порушника ст. 27 Закону про запобігання корупції. Людина, культура, техніка в новому тисячолітті: матеріали XXIII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 квітня 2022 р.). Харків: НАУ ім. М.Є. Жуковського, 2022. С. 109-112.

26. Гречанюк Р.В. Застосування адміністративної відповідальності в якості запобігання корупції персоналу правоохоронних органів України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 4 (20). С. 66-69. doi:10.35774/app2019.04.066.
27. Гусейнова Р. Чому народні депутати не бояться адмінпротоколів про корупцію? *Юридична газета*. 2019. № 1 (655). URL: <https://yurgazeta.com/publications/practice/inshе/chomu-narodni-deputati-ne-boyatsyaadminprotokoliv-pro-korupciyu.html>
28. Джафарова О. В., Шатрава С. О. Деякі аспекти провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Протидія корупції : правове регулювання і практичний досвід : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Харків, 3 груд. 2021 р.). Харків : ХНУВС, 2021. С. 25–27.
29. Добрянська Н.В. Дискусійні питання із приводу адміністративної відповідальності юридичних осіб. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30, № 5 (69). С. 133-138. doi:10.32838/2707-0581/2019.5/23.
30. Закон України «Про запобігання корупції» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2014, № 49, ст.2056
31. Захарчук, О. З. Нормативне закріплення корупційних злочинів за законодавством України та їх класифікація. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*, 813. 2015. С. 33–38.
32. Комашко В.В., Кравченко С.О. Проблеми регулювання обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Т. 33, № 4 (72). С. 19–27. doi:10.32782/TNU-2663-6468/2022.4/04.
33. Комірчий П.О. Система загальнослужбових принципів публічної служби в правоохоронній сфері України. *Юридичний бюлетень*. 2019. Вип. 10. С. 100–107. doi:10.32850/2414-4207.2019-10.14.
34. Корупція в Україні: сприйняття, досвід, ставлення. Аналіз загальнонаціональних опитувань 2015–2018: звіт за результатами соціологічних

досліджень КМІС на замовлення USAID / Програма сприяння громадській активності «Долучайся!». Київ, 2018. URL: <http://ucmc.org.ua/uk/2658-2/>.

35. Кримінальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст.131.

36. Кладченко А.О. Становлення та розвиток сучасного антикорупційного законодавства України: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Івано-Франківськ, 2018. 16 с.

37. Левчук А.О. Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням як важливий чинник побудови демократичного суспільства. Національний та міжнародний механізми захисту прав людини: постмодерні тенденції розвитку, виклики та шляхи модернізації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 лютого 2021 р.). Київ: НАВС, 2021 С. 239–243.

38. Левчук А.О. Обмеження щодо одержання подарунків, як один із видів механізмів запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 163–169.

39. Литвиненко В. І., Лісовська Ю. П., Лісовський П. М. Антикорупційне право: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 240 с. URL: <http://dcmaup.com.ua/assets/files/antikorupcijne-pravo.pdf>

40. Лупу А.К. Адміністративно-правове забезпечення дотримання антикорупційних обмежень в публічній службі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2020. 214 с.

41. Мартиновський В.В. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності як засіб запобігання конфлікту інтересів. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 3 (9). С. 342–351. doi:10.52058/2786-6300-2023-3(9)-342-351.

42. Мельничук Р.В. Адміністративно-правові засади запобігання корупційним ризикам в діяльності Національної поліції України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 259 с.

43. Мошнін А.А. Корупція у сучасній Україні: стан та напрями протидії. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Серія: Політичні науки та публічне управління.* 2022. Вип. 2 (62). С. 106-110. doi:10.32689/2523-4625-2022-2(62)-16
44. Міжнародний досвід застосування поліграфа при працевлаштуванні на державну службу. Досвід інших держав у боротьбі із корупцією (антикорупційні органи, попередження та особливості боротьби із корупцією) Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України: інформаційна довідка. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28956.pdf>
45. Мізрах І. А. Сім найоригінальніших методів боротьби з корупцією. *Антикорупційний портал.* URL: <https://www.acrc.org.ua/ua/news-andevents/articles/all/7-najoriginalnishix-metodivborotbi-z-korupczieyu.html>
46. Офіційний сайт Бюро по розслідуванні корупції Сингапура. URL: <https://www.cpiib.gov.sg>
47. Оцінка корупційних ризиків. Портал МВС. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/activity/prevention-corruption/anketa>
48. Пентегов В.А., Щербина Л.І. Формування негативного ставлення суспільства до корупції. URL: <http://anticorruption.com.ua/formuvannya-negativnogo-stavlenniyasusplstva-do-korupcynih-proyavv.html>.
49. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 29.10.2024).
50. Про затвердження Порядку здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування : Наказ Нац. агентства з питань запобігання корупції від 26.10.2023 № 236/23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1873-23#Text> (дата звернення: 29.10.2024).
51. Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 28 жовт. 2022 р.) / МВС України, Харків.

нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. 232 с.

52. Бортник С.М., Лисенко А.М., Шишкін А.О. та ін. Протидія одержанню неправомірної вигоди службовою особою підрозділами захисту економіки національної поліції України. Харків: Форт, 2017. 188 с.

53. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану : Закон України від 08.07.2022 № 2381-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2381-20#Text> (дата звернення: 29.10.2024).

54. Аналіз Національного агенства з питань запобігання корупції: Притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень (судові рішення набрали законної сили у 2016-2023 роках). URL: <https://nazk.gov.ua/uk/interaktyvna-grafika-prytyagnennya-osib-do-kryminalnoyi-vidpovidalnosti-za-vchynennya-koruptsijnyh-pravoporushen-sudovi-rishennya-nabraly-zakonnoyi-syly-u-2016-2021-rokah/> (дата звернення: 23.11.2024).

55. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 29.10.2024).

56. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 29.10.2024).

57. Про затвердження Порядку координації реалізації Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки та Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки : Наказ Нац. агенства з питань запобігання корупції від 14.07.2023 № 145/23 : станом на 8 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1242-23#Text> (дата звернення: 29.10.2024).

58. Про затвердження Порядку розміщення інформації про публічні закупівлі : Наказ М-ва розвитку економіки, торгівлі та сіл. госп-ва України від

11.06.2020 № 1082 : станом на 12 листоп. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-20#Text> (дата звернення: 29.10.2024).

59. Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність. звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ, 2023. URL: <https://nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wp-content/uploads/Pages/c7/22/c722e505acf8b0ccdf3df97af336b94d1503b291ca12ea11ea7f1e9b661a61554735280.pdf> (дата звернення: 22.11.2024).

60. Савченко А.В. Корупційні злочини в Україні: проблеми кримінально-правового розуміння. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. С. 14–24.

61. Скомаров О.В. Досвід Сінгапуру та Гонконгу щодо функціонування спеціальних антикорупційних органів та можливість його застосування в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 4. С. 92–93.

62. Стельмах О.В. Боротьба з корупцією: досвід Сінгапуру і Грузії. URL: http://www.vichnaukraina.org.ua/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=7&Itemid=62

63. Філіпенко Т.В., Філіпенко А.С. Правові засади підготовки антикорупційних програм органами влади. Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції 2020 року: Зб. тез наук. праць / за заг. редакцією К.В. Балабанова. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 199.

64. Єрмоменко В.О. Проблеми обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 08–09 грудня 2022 р.) / редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін. Київ: НАВС, 2022. С. 175-178.

65. Шайхалієва Ю. Феномен політичної корупції в Україні. *Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. кураса НАН України*. 2013. № 1 (63), січ. - лют. С. 415–430.

66. Official web portal of the executive authorities of Ukraine. Fight against corruption. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/borotba-z-korupciyeyu>

67. Акімов О.О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. №1. С. 181–188.

68. Кінаш М.М. Корупція як соціальне негативне явище. *Форум права*. 2012. №4. С. 458–463.

69. Висновок РГК НАБУ на звіт НАБУ за 1 півріччя 2024 року. URL: https://nabu.gov.ua/site/assets/files/47676/vysnovok_rgk_ipivrichchia_2024.pdf

70. Звіти СБУ. URL: <https://ssu.gov.ua/statystychni-vidomosti-pro-robotu-iz-zapytamy>